

Haapaveden kaupunki

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja Haapaveden kaupungin paikalliset linjaukset

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	4
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	4
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	5
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	6
1.4 Paikallisesti päätettävät asiat	9
1.4.1 Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta	10
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	12
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	12
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	15
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	17
2.4 Arvoperusta	18
2.5 Oppimiskäsitys	19
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	20
2.7 Laaja-alainen osaaminen	21
Ajattelu ja oppiminen	22
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	22
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	23
Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen	23
Osallistuminen ja vaikuttaminen	24
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat	24
2.8.1 Varhaiskasvatuksen järjestäminen	25
2.8.2 Haapaveden kaupungin vuorohoidon linjaukset	26
2.8.2 Siirtymäkäytännöt osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	27
2.8.3 Varhaiskasvatuksen arvoperusta ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat	27
2.8.4 Oppimiskäsitys ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat	29
2.8.5 Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja niihin mahdollisesti liittyvät paikalliset painotukset sekä ne toimenpiteet, joiden avulla tavoitteiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään	30
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	0
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	1
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	1
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	2
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	2

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	3
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	3
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.....	4
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.....	5
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	5
Monialainen yhteistyö	6
3.4 Paikallisesti päätettävät asiat	7
3.4.1 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt	8
3.4.2 Kiusaamisen, vakivallan ja häirinnän ehkäisy ja niihin puuttuminen	9
3.4.2 Varhaiskasvatuksessa käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt	13
3.4.3 Yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja käytännöt	14
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	17
4.2 Pedagoginen dokumentointi	18
4.3 Monipuoliset työtavat	19
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	19
4.5 Oppimisen alueet	21
Kielten rikas maailma	21
Ilmaisun monet muodot	23
Minä ja meidän yhteisömme	25
Tutkin ja toimin ympäristössäni	27
Kasvan, liikun ja kehityn	28
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.....	30
Kaksikielinen varhaiskasvatus.....	31
4.7 Paikallisesti päätettävät asiat	33
4.7.1 Pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä	34
4.7.2 Varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä	34
4.7.3 Monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavat periaatteet	36
4.7.4 Käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä.....	36
4.7.5 Oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä	37
4.7.6 Lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa	39
4.7.7 Vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista	39
4.7.8 Perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä	40
5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki.....	41

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	41
5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana	42
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	43
5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	44
5.5 Paikallisesti päätettävät asiat	45
5.5.1 Kehityksen ja oppimisen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt	46
5.5.2 Lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt	46
5.5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hyvinvointia tukevat järjestelyt	47
5.5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman rakenne ja sen laatimiseen ja arviointiin liittyvät käytännöt tuen aikana	47
5.5.5 Lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana	47
5.5.6 Monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa	48
5.5.7 Toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen	48
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	49
6.1 Paikallisesti päätettävät asiat	49
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	50
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	50
7.2 Paikallisesti päätettävät asiat	51
7.2.1 Miten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa	52
7.2.2 Miten lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa	52

Liitteet

1. Varhaiskasvatuksen vuosikello
2. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma
3. Vuorohoidon linjaukset
4. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma ja kiusaamisen ehkäisyn huoneentaulu kasvattajille
5. Suomi toisena kielenä
6. Lapsen suomi toisena kielenä (S2) -oppimissuunnitelma
7. Minusta tulee esikoululainen
8. Lapsiryhmän päivälista
9. Tietolomake varahoitoon
10. Lapsen yksilöllinen lääkehoitosuunnitelma
11. Sopimus lapsen tilapäisestä/kuuriluontoisesti annettavasta lääkityksestä

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustilain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetustilaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuymäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaymäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka³.

¹ Varhaiskasvatustilaki (540/2018)

² Perusopetustilaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustilaki 2 §

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁴.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁵. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁶

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

⁴ Varhaiskasvatustilasto 21 §

⁵ Varhaiskasvatustilasto 1 §

⁶ Varhaiskasvatustilasto 22 §

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁷
- kotoutumissuunnitelma⁸.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen⁹.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹¹. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardaa¹² sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointimateriaalia ja laadun indikaattoreita¹³. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁴.

⁷ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

⁸ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

⁹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹² Varhaiskasvatuslaki 65–73§

¹³ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 23 §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁵ ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa¹⁶.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuutta voidaan käyttää perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.¹⁷

Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁸. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon suunnitelmassa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntea lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen (luku 5.4)¹⁹. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii

¹⁵ Varhaiskasvatustilanne 4 § ja HE 40/2018 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle varhaiskasvatustilanteiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, luku 2

¹⁶ Varhaiskasvatustilanne 23 §

¹⁷ Varhaiskasvatustilanne 23 § ja HE 40/2018 vp, s. 99

¹⁸ Varhaiskasvatustilanne 23 §

¹⁹ Varhaiskasvatustilanne 23 §

lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²⁰. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²¹. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä lapsen tuen tarvetta, tuen riittävyttä ja tarkoituksenmukaisuutta on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²² Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkähoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²³. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁴

²⁰ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²¹ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²² Varhaiskasvatuslaki 23 §

²³ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

1.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatustlain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan käyttää perustetekstiä. Olennaista on kuitenkin avata ja konkretisoida tekstiä siten, että se ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen toteuttamista ja kehittämistä paikallisesti.

Paikallisesti voidaan laatia erilliset suunnitelmat varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat voidaan laatia myös järjestäjien yhteistyönä.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä kokonaan tai osittain joko kunta-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena. Yksityisen palveluntuottajan varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä edellä mainituin periaattein tai koko palveluntuottajan toimintaa koskevana.²⁵ Paikallista suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti ja sitä kehitetään arvioinnin pohjalta.

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää

- millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko varhaiskasvatussuunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen²⁶
- miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon
- miten paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään (katso myös luku 7).

²⁵ Varhaiskasvatustlain 22 §

²⁶ Varhaiskasvatustlain 20 §

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Kuvauksessa määritellään laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvä yhteistyö ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä näiden perusteiden mukaisesti
- varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt.

1.4.1 Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta

Haapaveden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmasta käytetään tässä yhteydessä nimeä vasu lukemisen helpottamiseksi.

Haapaveden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu opetushallituksen 2016 hyväksymän varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti ja päivitetty 2018 tulleiden uudistusten pohjalta. Haapaveden vasussa päätetään varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja toteuttamisesta paikallisella tasolla.

Haapaveden varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu suomeksi ja se on tarkoitus kääntää myös englannin kielelle. Haapaveden vasu on kaikkien varhaiskasvatusyksiköiden yhteinen.

Vasun julkaisutapa on yhteneväinen esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien kanssa ja se on nähtävillä sähköisenä kaupungin verkkosivuilla ja peda.netissä.

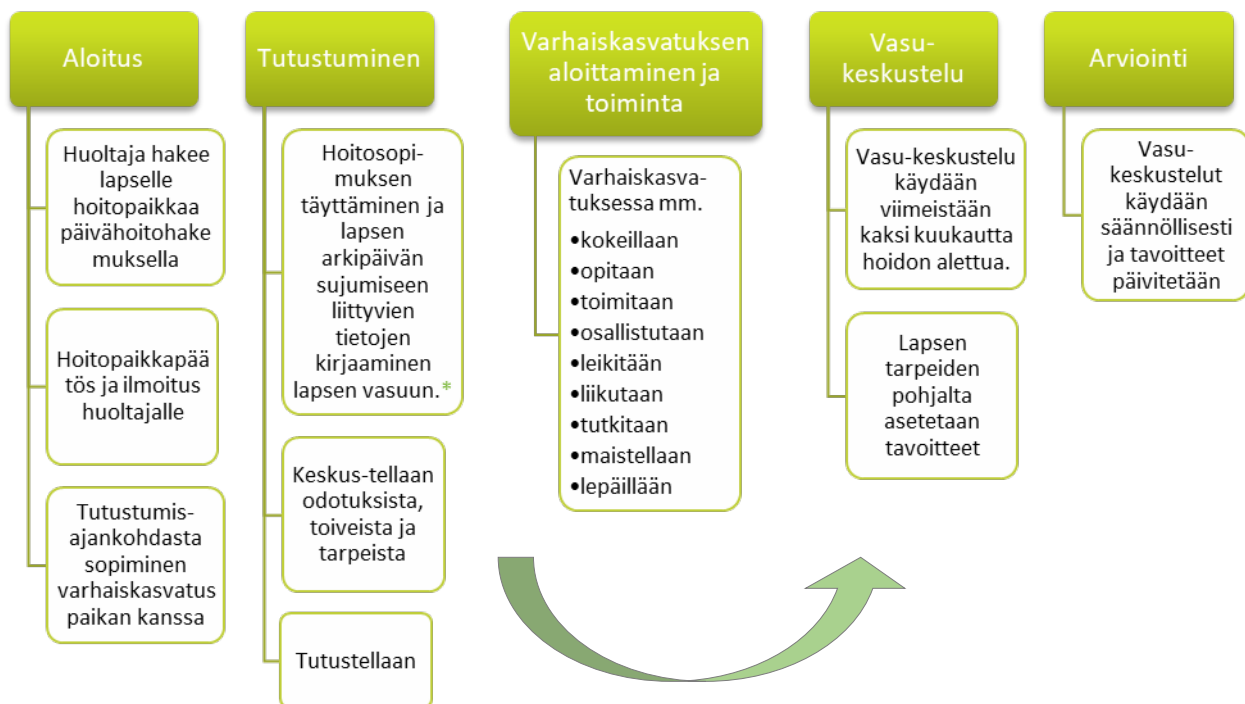
Haapaveden kaupungin vasua tehdessä olemme järjestäneet huoltajille kyselyn varhaiskasvatuksen toteuttamisesta, sekä lapsilta on kerätty ajatuksia hyvästä varhaiskasvatuksesta.

Huoltajilla on oikeus saada tietoa varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sekä lapsensa hoitopäivästä. Huoltajien mielipiteitä ja tietoja kuullaan sekä heidän antamaansa palautetta hyödynnetään varhaiskasvatuksen kehittämisessä. Tavoitteena on arvioida vasua vuosittain eri osa-alueen näkökulmasta, esimerkiksi leikin, lapsen osallisuuden tms. kautta.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä säännöllisesti ja tarvittaessa moniammatillisissa yhteistyöryhmissä.

"Pidämme tärkeänä vanhempien ja henkilökunnan välistä yhteistyötä."

* Esimerkiksi nukkuminen, wc-toiminnot, ruokailutottumukset, pukeminen jne.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämäänsä tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁷. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatuslain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana²⁸. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla²⁹.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säästösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁰. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³¹.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³². Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 5 § 4 momentti

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 1 §

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti

³¹ Varhaiskasvatuslaki 52 §

³² Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³³ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁴ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁵. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁶. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁷, tasa-arvolaki³⁸, Euroopan ihmisoikeussopimus³⁹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴⁰, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴¹, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴² sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴³. Varhaiskasvatusta kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä ja hyvinvointiinsa tukea ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan sosiaalihuoltolakia⁴⁴, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁴⁵, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁴⁶ ja terveydenhuoltolakia⁴⁷ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁴⁸ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;

³³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁴ Hallintolaki (434/2003)

³⁵ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁶ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁷ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

³⁸ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

³⁹ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴⁰ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁴¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

⁴² YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴³ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁴ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁴⁵ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁴⁶ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁴⁷ Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 §

- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁴⁹. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁰. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵¹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁵². Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵³. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵⁴.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁵⁵. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁵⁶. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁵⁷.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁵⁸. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁵⁹. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista

⁵² Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁵⁷ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 1 §

varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁰

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoitus ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset⁶¹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶².

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶³. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶⁴. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁶⁵. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁶⁶. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 34–36 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶⁵ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 38 §

sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁶⁷

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁶⁸

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁶⁹.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁶⁸ Varhaiskasvatuslaki 13 §

⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁰

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷¹, varhaiskasvatuslain⁷² ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷³.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan.

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista.

Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti.

⁷⁰ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

⁷¹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁷² Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁷³ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁷⁴

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkömyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁷⁵. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyiden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

⁷⁴ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁷⁶.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7) ja pedagogiselle toiminnalle (luku 4) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvamisen, opiskelu, työnteke sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyYTEEN ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä.

Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätty varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten

varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

Luku 2 sisältää osia, jotka ovat tarkoituksenmukaista sisällyttää osaksi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tällaisia osia ovat:

- varhaiskasvatuslain mukaiset tavoitteet
- arvoperusta (luku 2.4)
- oppimiskäsitys (luku 2.5) ja
- laaja-alainen osaaminen (luku 2.7).

Näihin osuuksiin voidaan tehdä paikallisia lisäyksiä.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lisäksi

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta
- paikalliset siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille voidaan laatia erilliset varhaiskasvatussuunnitelmat luvun 1.2 mukaisesti.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa, joissa käsitellään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä kehityksen ja oppimisen tukea.

2.8.1 Varhaiskasvatuksen järjestäminen

Haapaveden kaupungissa varhaiskasvatusta järjestetään kaupungin päiväkodeissa Ahjolassa ja Onnimannissa, yksityisessä päiväkotit Taikapuistossa, perhepäivähoidossa ja ryhmäperhepäiväkotit Minttulassa. Avointa varhaiskasvatusta järjestetään Ahjolassa varhaiskasvatuskerhoina. Kaupunki järjestää lisäksi kesäkuussa leikkikenttätöimintää. Yhteistyötä eri toimintamuotojen välillä kehitetään tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan.

2.8.2 Haapaveden kaupungin vuorohoidon linjaukset

- Vuorohoito on varhaiskasvatuspalvelua, jota tarjotaan arkisin klo 18.00-06.00 välisenä aikana, öisin, viikonloppuisin sekä arki- ja juhlapyhinä. (Varhaiskasvatuslaki 13§).
- Vuorohoitoon ei ole subjektiivista oikeutta. Vuorohoitoa tarjotaan ainoastaan huoltajien päätoimisesta opiskelusta tai työstä johtuvan säännöllisen vuorohoidon tarpeen mukaan. Harrastustoiminta tai sen ohjaaminen ei oikeuta vuorohoitoon, mikäli se ei ole huoltajan ansiotyö. Vuorohoidon tarve arvioidaan tilannekohtaisesti. (Varhaiskasvatuslaki 13§).
- Vuorohoidossa lapsen hoitoajat perustuvat huoltajien opiskelu/työvuoroihin. Huoltajat toimittavat vähintään toimintavuosittain todistuksen vuorotyöstä, johon lasten hoidon tarve perustuu. Kirjallisia työvuorosuunnitelmia voidaan pyytää tarvittaessa muinakin aikoina.
- Lapsen hoitoajat ilmoitetaan kirjallisesti vanhempien e-Asioinnin kautta etukäteen edellisen viikon maanantaihin klo 12.00 mennessä. Tämän jälkeen tulevia hoitoajan muutoksia ei välttämättä voida toteuttaa. Tällä pyritään varmistamaan varhaiskasvatuslain mukainen henkilöstömäärä ryhmässä.
- Peruutukset varattuihin hoitoaikoihin tulee ilmoittaa viipymättä.
- Vanhemman vapaa-, loma- ja sairaspäivinä ei tarjota vuorohoitoa. Lapselle voidaan kuitenkin tarjota varhaiskasvatusta perustellun tarpeen mukaan arkisin klo 9.00-15.00 välisenä aikana.
- Lapsella tulee olla keskimäärin kaksi vapaapäivää viikossa.
- Vuorohoidossa lapsen hoitopäivä voi alkaa aikaisintaan klo 5.00.
- Yöhoitoa tarvitsevat lapset tulevat päiväkotiin viimeistään klo 20.00 mennessä. Yövuoron jälkeen, huoltajan nukkumisajan lapsi voi olla lapsiryhmässä enintään klo 16.00 saakka.
- Lapset, jotka eivät jää yöhoitoon, tulee hakea klo 22.00 mennessä.
- Juhlapyhinä ja niiden aattoina lapsen tulisi pääsääntöisesti saada viettää juhla-aikaa perheensä kanssa. Juhlapäivinä vuorohoitoa järjestetään kuitenkin erityisen perustellun tarpeen mukaan.
- Vuorohoidon ruokailuajat: aamupala klo 8.00-8.30, lounas klo 11.00-11.30, välipala klo 14.00-14.30, päivällinen tarjotaan niille lapsille, joiden hoitoaika jatkuu klo 17.15 jälkeen ja iltapala tarjotaan, kun hoitoaika kestää myöhempään kuin klo 20.00. Ateriat tarjotaan niille lapsille, jotka ovat varannet varhaiskasvatusajan mainittuihin ateria-aikoihin ja ovat ko. aikoina läsnä.
- Mikäli vuorohoidon tarve poistuu (esim. huoltaja jää työttömäksi, äitiyslomalle tai lomautetaan), huoltajan kanssa keskustellaan mahdollisesta hoitoryhmän muutoksesta.

2.8.2 Siirtymäkäytännöt osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa on mahdollista, että ensimmäinen tutustuminen tapahtuisi kotona. Perheellä on mahdollista käydä yhdessä tutustumassa varhaiskasvatuspaikkaan sen verran kuin kokevat tarpeelliseksi.

Lapsen vaihtaessa ryhmää tai varhaiskasvatusyksikköä ryhmän vastuuhenkilö toimittaa lapsen oman vasun sekä muut tarvittavat tiedot uuteen varhaiskasvatuspaikkaan. Ryhmän vastuuhenkilö on yhteydessä lapsen tulevaan ryhmään. Lapsen vaihtaessa paikkakuntaa, lähettävällä taholla on vastuu vasun ja tietojen toimittamisesta uudelle paikkakunnalle.

Esiopetukseen siirryttäessä huoltajien kanssa keskustellaan lapsen esiopetukseen liittyvistä asioista ja täytetään *Minusta tulee esikoululainen* -kaavake.

Siirtymät tapahtuvat saattaen vaihtaen, jolloin tarvittava ja oleellinen tieto lapsesta siirtyy seuraavaan ryhmään. Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai ryhmän vastaava huolehtii saattaen vaihdosta.

"Lapsi koki myös mieluuisana yhteisen keskusteluhetken vanhempien ja hoitajan kanssa esikoulun alkaessa; sai runsaasti palautetta hyvistä puolista ja hoksasi mitä seuraavaksi haluaa oppia."

2.8.3 Varhaiskasvatuksen arvoperusta ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat

Haapaveden kaupungin vasun arvopohja perustuu valtakunnallisen vasun arvoihin.

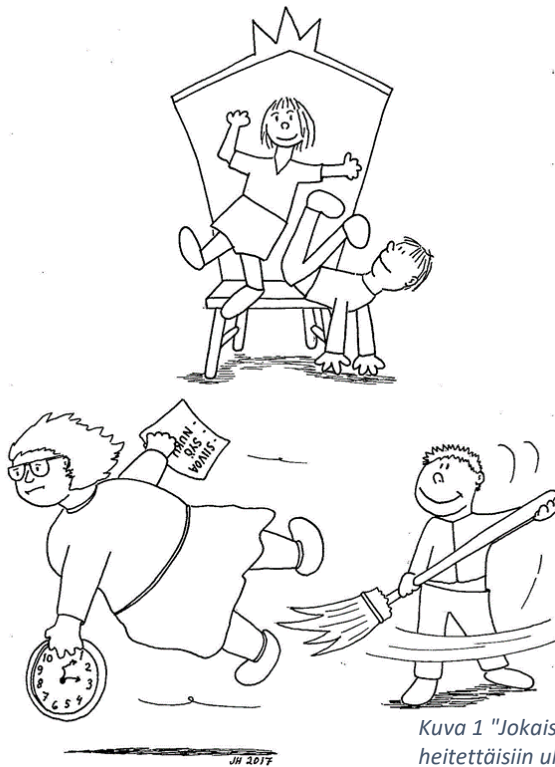
Varhaiskasvatuksen henkilöstöä ohjaa positiivinen kasvatusote. Työntekijä sitoutuu ja uskoo omaan työhönsä ja sen vaikuttavuuteen. Hän arvostaa tekemäänsä työtä ja tiedostaa myös muiden työn tärkeyden. Työntekijä uskoo lapsen kasvuun ja oppimiseen. Myönteinen ja turvallinen kasvatusilmapiiri luo oppimisen iloa.

Lapsen sensitiiviseen kohtaamiseen kuuluu jokaisen lapsen lämmöllä vastaan ottaminen aamulla, sekä huomioiminen yksilöllisesti päivän aikana.

Jokaisella lapsella ja perheellä on oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi ja saada arvostavaa kohtaamista. Huoltajat pitävät tärkeänä, että lapsella on oikeus kiireettömyyteen ja yksilölliseen huomioimiseen.

Kuva 2 "Lapsi kasvaa onnelliseksi ja rehelliseksi".

Kuva 1 "Jokaisella lapsella olisi valtaistuin", "Kaikki tädit heitettäisiin ulos tuulettumaan", "Päiväkodissa ei olisi kelloja".

2.8.4 Oppimiskäsitys ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat

Varhaiskasvatuksen oppimisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen aiemmat kokemukset ja hänen osaamisensa. Lapsi oppii, kun asia on hänelle tuttua ja tärkeää. Monipuoliset oppimisympäristöt auttavat lasta oppimaan. Oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa ja tekemällä.

Lapset kasvavat, kehittyvät ja oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Lasta kunnioitetaan aktiivisena toimijana. Uteliaisuus on lapsen synnynnäinen ominaisuus ja hän haluaa oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppimista tapahtuu kaikkialla ja se on kokonaisvaltaista. Lapset oppivat leikkien, tutkien, liikkuen, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten ja taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Oppimisessa yhdistyvät tiedot, taidot, tunteet, toiminta, aistihavainnot, ajattelu ja keholliset kokemukset. Lapset oppivat havainnoiden ja ympäristöään tarkkaillen sekä muiden toimintaa jäljitellen.

Lapsella on oikeus saada osakseen kunnioitusta ja kannustusta omana itsenään sekä oikeus tasavertaiseen kohtaamiseen kasvattajien ja toisten lasten kanssa. Hänellä on myös oikeus kokea iloa ja saada oppimisen kokemuksia kuulumisesta vertaisryhmään. Yhteisöllisyyden ja yhteisön merkityksen arvostaminen näkyy mm. kaverin auttamisena ja ryhmässä oppimisena. Erilaisten ihmisten kanssa toimiminen ja yhteisöllisyyden kokeminen ovat tärkeitä lapselle, ja kasvattaja huolehtii siitä, että lapsi pääsee ryhmän täysivaltaiseksi jäseneksi.

Oppiminen perustuu lapsen aiemmille kokemuksille, mielenkiinnon kohteille ja osaamiselle. On tärkeää, että opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan. Jotta lapsi saisi positiivisia oppimisen kokemuksia, hänen pitää tuntea olonsa turvalliseksi ja voida hyvin. Hänen oppimistaan edistävät myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet. Lasten tulee saada oppia henkilökunnan myönteisellä ohjauksella ja tuella. Toiminnan tulee olla tavoitteellista, innostavaa ja lapselle sopivan haastavaa. Jokaisen lapsen on saatava onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatuksikäisen oppimiselle tärkeitä ja sen on oltava lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa. Varhaiskasvattajien on ymmärrettävä leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys lapsen oppimiselle ja kokonaisvaltaiselle kehitykselle. Kasvattajan tehtävä on vaalia pedagogisesti tuettua leikkiä havainnoiden ja lasten aloitteita kunnioittaen. Aikuinen osallistuu leikkiin havainnoiden ja pedagogisesti ohjaillen. Leikin laatuun panostetaan ja oppimisympäristöä muokataan leikkitarpeiden mukaan yhdessä lasten kanssa.

Haapavetisessä varhaiskasvatuksessa kiinnitetään erityistä huomiota vuorovaikutuksen laatuun ja varmistetaan lapsen oikeus sensitiiviseen ja lämpimään kohtaamiseen aikuisen kanssa. Aikuisen tehtävänä on kunnioittaa ja ruokkia lapsen luontaista uteliaisuutta ja mahdollistaa oppiminen moninaisessa ympäristössä sekä rakentaa varhaiskasvatuksen arki levollisuutta ja toimintaa yhdisteleväksi. Aikuinen vahvistaa lapsen itsetuntoa ja itsetuntemusta, mahdollistaa toistot ja auttaa lasta kasvattamaan sinnikkyyttä.

Lapsella on oltava mahdollisuus yrittää ja epäonnistua ja oppia toistojen kautta uusia asioita.

"Lapset arvostavat turvallista ja tuttua arkea. Sitä että aikuisella on lapselle aikaa ja lapsi kokee, että tulee kuulluksi iloineen ja suruineen."

"Päiväkodissa on kiiva pelata jalkapalloa, ajaa pikku-autoilla, leikkiä legoilla ja olla aamupöivissä."

2.8.5 Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja niihin mahdollisesti liittyvät paikalliset painotukset sekä ne toimenpiteet, joiden avulla tavoitteiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään

Laaja-alainen osaaminen tarkoittaa sitä, miten lapsi käyttää tietojään ja taitojaan. Tähän vaikuttavat lapsen arvot, asenteet ja tahto. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän.

Laaja-alaisen osaamisen osa-alueita ovat: Ajattelu ja oppiminen, kulttuurin osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito ja tieto- ja viestintä- teknologinen osaaminen, osallistuminen ja vaikuttaminen.

Ajattelu ja oppiminen. Haapaveden varhaiskasvatuksessa annetaan lapselle mahdollisuus monipuolisiin leikki- ja vuorovaikutustilanteisiin. Leikin lisäksi ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät draaman, musiikin, kuvataiteen, liikunnan ja yhteisten keskustelujen kautta. Lasten kanssa tehdään erilaisia pitkäkestoisia projekteja, joiden suunnittelu, toteutus ja arviointi kehittävät ajattelun ja oppimisen taitoja. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Aikuiset iloitsevat lasten kanssa onnistumisista ja opettelevat kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyYTEEN ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Lapsien kanssa harjoitellaan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu. Kulttuurikasvatuksen tavoitteena on kehittää lapsen monipuolista ilmaisuja, mielikuvitusta ja luovuutta sekä tukea itsetuntoa. Tavoitteena on vahvistaa kulttuurien moninaisuuksien ymmärtämistä ja kunnioittamista. Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Haapavedellä tehdään yhteistyötä vanhusten hoivapalveluiden kanssa, vierailemalla eri hoitokodeissa. Eri oppilaitosten kanssa tehtävä yhteistyö lisää mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Esimerkiksi erilaiset tapahtumat ja opiskelijoiden mukana olo varhaiskasvatuksen arjessa.

Vuorovaikutuksen laatuun vaikuttavat varhaiskasvatuksen henkilökunnan ammatilliset taidot, asenne ja tapa toimia. Aikuinen luo omalla toiminnallaan positiivisen mallin toimintaan. Hänellä on aikaa kuunnella lasten kysymyksiä ja ajatuksia sekä kannustaa ja tukea positiiviseen vuorovaikutukseen. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan ja opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot. Henkilöstön tehtävänä on edistää lasten hyvinvointia suunnitelmallisesti yhdessä huoltajien kanssa. Hyvinvoinnin edistämistä käsitellään lasten kanssa opettelemalla muun muassa tunteiden tunnistamista ja nimeämistä, vuorovaikutus- ja sosiaalisia taitoja. Sekä opettelemalla siisteyden, liikkumisen, ruokailun ja levon merkitystä. Lasten kanssa pohditaan terveyttä ja hyvinvointia edistäviä ja haittaavia tekijöitä. Lasten kanssa harjoitellaan arjessa erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä sekä lähiluonnossa ja liikenteessä. Turvallisuus jokapäiväisessä toiminnassa liittyy itsestä ja toisista huolehtimiseen. Hyvät tavat, kyky ratkoa erimielisyyksiä ja toisia kunnioittava käytös kuuluvat kaikille. Turvallisen ja hyväksyvän ilmapiirin luominen on varhaiskasvatuksen henkilökunnan ja huoltajien yhteinen tehtävä.

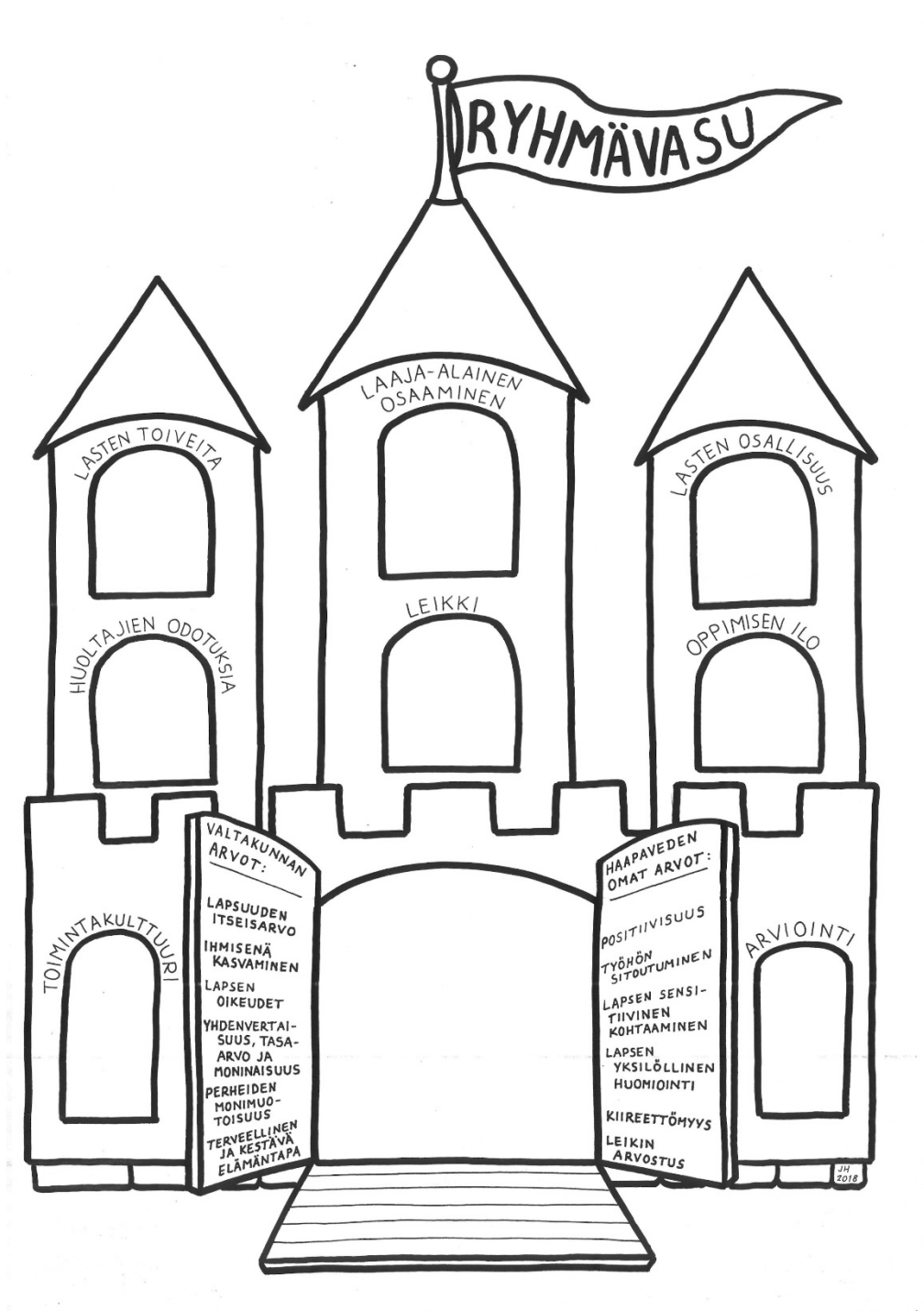
Varhaiskasvatuksessa on käytössä kuvaohjausta arjen taitojen tukemiseksi (esim. käsienvesin). Erilaisilla kuvilla (esim. mitä tänään ruokana, mitä materiaaleja missäkin säilytetään jne.) helpotetaan lasten arkea, jolloin kaikki tieto ei ole aikuisen takana vaan se on myös lasten saatavilla. Nopean piirtämisen tekniikkaa käytetään tukena arjen tilanteissa ja tunnesäätelyssä. Tunnekasvatusmateriaaleja hyödynnetään aktiivisesti tunnetaitojen harjoittelussa (esim. Piki ja Molli sekä tunnemittarit).

Monilukutaito sekä tieto- ja viestintätekniikan osaaminen. Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintätekniikasta osaamista harjoitellaan varhaiskasvatuksessa monipuolisesti eri tavoin; tutkien, leikkien, kokeillen, piirtäen, kuvaten, kirjoittaen ja tieto- ja viestintätekniikallisia laitteita hyödyntäen. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Kasvattajat sekä lapset tuottavat erilaisia esityksiä ja materiaaleja, joiden avulla lapset pääsevät harjoittelemaan monilukutaitoa. Lasten kanssa hyödynnetään kirjaston palveluita ja tutustutaan ajankohtaisiin näyttelyihin. Tieto- ja viestintätekniikkaa käytetään osana vuorovaikutusta, oppimista, tiedon tuottamista ja dokumentointia. Opittuja ja havaittuja asioita tehdään näkyväksi ja näiden avulla havainnoidaan omaa ja yhteisön oppimista. (kts. Luku 4.7.2)

Monilukutaitoa harjoitellaan arjessa vuorovaikutuksessa toisten lasten ja kasvattajien kanssa. Sosiaalisten tilanteiden harjoittelulla opitaan tulkitsemaan ja lukemaan kasvojen ilmeitä ja kehon kieltä sekä pohtimaan toimintatapoja ja ratkaisukeinoja erilaisissa tilanteissa.

Osallistuminen ja vaikuttaminen. Lasten kuuleminen ja heidän aloitteisiinsa vastaaminen vahvistavat lapsen osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Lapset pääsevät vaikuttamaan esimerkiksi säännöllisissä lasten palaverissa, joissa lapset saavat tuoda esiin toiveitaan tai itseään puhuttavia asioita sekä sopia yhdessä ryhmän säännöistä ja toiminnoista. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Lasta kannustetaan ratkaisemaan haasteita ja toimimaan erilaisissa tilanteissa. Tavoitteena on luoda vuorovaikutteinen ja kannustava ilmapiiri, jossa erehtyminenkin on turvallista. Aikuiset havainnoivat ja huomioivat lasten toiveita ja palautteita arjen tilanteissa. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan erilaiset oppijat ja lapselle annetaan tilaa ja aikaa toimia omien edellytystensä puitteissa.

Haapavedellä ryhmävasua käytetään laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden toteutumisen arvioinnissa ja kehittämisessä.

Kuva 3. Haapaveden ryhmävasu.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiseksi sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista.

Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁷⁷

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁷⁸ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁷⁹. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

⁷⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁷⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁰. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnustetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸¹. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4.). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 10 §

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁸². Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen

⁸² Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸³.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu lasten kehityksen ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁸⁴.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten

⁸³ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien yhteistyö on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁸⁵

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt
- varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt
- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat
- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt
- miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään. Miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

⁸⁵ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

3.4.1 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt

Johtaja vastaa toimintakulttuurin tavoitteiden toteutumisesta ja arvioinnista. Toimintakulttuuria kehitetään suunnittelemalla ja arvioimalla sitä säännöllisissä palaverissa eri yksiköissä sekä eri yksiköiden kesken. Myös yhteistä koulutusta ja tapahtumia järjestetään. Toimintakulttuurin kehittäminen on jatkuva prosessi ja jokainen kasvattaja sitoutuu kehittymään, kouluttautumaan ja muuttamaan toimintatapojaan. Toimintaa arvioidaan myös yhdessä lasten ja huoltajien kanssa.

Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet:

1. *Toiminta tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita ja siinä huomioidaan ensisijaisesti lapsen etu.*
2. *Aikuisten on tiedostettava, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy lapselle*
3. *Toimintatapojen, pedagogiikan ja johtamisen periaatteet on kirjattu ylös yksiköissä*
4. *Lasten, huoltajien ja henkilöstön osallisuus turvataan yhteisillä periaatteilla*
5. *Erilaiset työtavat, oppimisympäristöjen muokkaaminen sekä ammattitaidon ylläpitäminen ja kehittäminen mahdollistavat periaatteiden toteutumisen*
6. *Toiminnan toteutumista arvioidaan säännöllisesti ja suunnitellusti: arvioinnissa mukana lapsi, huoltajat ja monialainen yhteistyö*

HUONEENTAULU: Toimintakulttuuri on se, mitä tapahtuu kun kukaan ei näe.

3.4.2 Kiusaamisen, vakivallan ja häirinnän ehkäisy ja niihin puuttuminen

"KIUSAAMISEN EHKÄISY ON LAADUKASTA PERUSPEDAGOGIIKKA, JOKA TOTEUTETAAN ARJEN TILANTEISSA." Tiina Haapsalo

Kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen edellyttää tietoa ja ymmärrystä ko. ilmiöstä. Meidän on ymmärrettävä mitä kiusaaminen on. Käsitys kiusaamisesta voi vaihdella paljonkin riippuen esimerkiksi iästä ja sukupuolesta. Voimme puuttua vain sellaiseen, minkä havaitsemme ja käsitämme kiusaamiseksi. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää nähdä ja pohtia eri osapuolten (lasten, vanhempien ja työntekijöiden) näkemystä kiusaamisesta, jotta yhteinen ymmärrys voidaan luoda. Näin ollen kasvattajien on tärkeä käydä yhteisiä arvokeskusteluja ja avata käsitteitä, jotka liittyvät kiusaamisen taustoihin ja kiusaamisen havaitsemiseen. Käytyjen keskustelujen jälkeen näkemys kiusaamisesta konkretisoituu ja yhtenäistyy, jolloin kiusaamisen eri muotoja on helpompi tunnistaa ja huomata.

FYYSINEN	HENKINEN	SOSIAALINEN
• Lyöminen • Potkiminen • Kamppaaminen • Esteenä oleminen • Vaatteiden repiminen • Nipistely • Kivien/hiekan heittäminen • Leikkien sotkeminen	• Haukkuminen • Nimittely • Härnääminen • Vaatteiden/ulkonäön kommentoiminen • Selän takana puhuminen • Ilveily, ilmeily	• Uhkailu • Manipulointi • Kiristäminen • Poissulkeminen • Selän takana puhuminen • Puhumatta jättäminen

Kuva 4. Päiväkodissa esiintyvät kiusaamisen muodot ja tavat (Kirves & Stoor-Grenner 2010).

Haapaveden kaupungin varhaiskasvatuksessa laaditaan/päivitetään jokaisen toimintakauden alussa yksikkö kohtainen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma (liite 4). Jokainen työntekijä sitoutuu noudattamaan yhteisesti laadittua suunnitelmaa. Suunnitelmat laitetaan esille huoltajien luettavaksi.

- Molli ja Piki (Katri Kirkkopelto)
- Askeleittain (kelpolainaamosta)
- Häijyherneitä ja lempeyslientä (K. Liuska ja T. Turunen)
- Jukka Hukka kirjat ja tunnekortit
- Fanni kirjat ja tunnetaitokortit
- Tunnemuksu ja Mututoukka -tunnetaito-ohjelma
- Huomaa hyvä! Vahvuusvariksen bongausopas ja toimintakortit
- www.viitotturakkaus.fi
- www.positiivinenkasvatus.fi -Ilo olla yhdessä

"Kun yhteisössä loukataan, on ensisijainen tarve palauttaa (luoda) turvallisuudentunne ja välittäminen loukatulle ja koko yhteisöön. Tämä on kasvattavien ammattilaisten tehtävä." -Maija Lanås

Aikuisen tehtäviä kiusaamiseen puuttumisessa ovat:

1. KUUNTELEMINEN

- Kuunnellaan lasten kertomuksia ja kohdataan osalliset. Kuullaan molempia osapuolia.
- Kiireettömyys
- Aito kiinnostus, ei hätäilyä päätelmiin
- Joskus aikuinen huomaamattaan "varastaa" asian käsittelyn uhrilta

2. VOIMAANNUTTAMINEN

- Aikuinen on lasten voimaannuttaja, ei tuomari
 - Tilanteita käsitellessä on tärkeää kommunikoida ja toimia palauttavasti, korjaavasti, välittävästi ja voimaannuttavasti kaikkia kohtaan
- voima ratkaista mahdollottomalta tuntuva tilanne tulee aikuiselta
- VERTAISTUKI TÄRKEÄÄ!! Empatiataitojen opettaminen molemmille osapuolille.

3. MYÖNTEISEN PALAUTTEEN ANTAMINEN KAIKILLE

- Aikuisen tehtävä on antaa myönteistä palautetta kaikille osapuolille heidän osoittamistaan vahvuuksista esim. rohkeus, ilmaisu, sanoittaminen, kuunteleminen
- vahvistaa lapsen uskoa itseensä hyvin toimivana ihmisenä

4. TUKEMINEN

- Aikuinen myötäelää lapsen tunteita, auttaa tunnistamaan tunteet ja sanoittaa niitä esim. viha, pelko, ahdistus/jännitys,
- Vaikeiden tunteiden käsittelyyn tarvitaan aikaa
- kohtaamattomina saattavat johtaa ratkaisuihin, jotka eivät johda mihinkään (nopea hyvitys, vastuun välttäminen)
- (Aikuisellakin on tunteita, mutta ne eivät ole tilanteessa olennaisia ja ne käsitellään toisaalla).

5. VÄLITTÄMINEN JA TURVAN VARMISTAMINEN

- Aikuisen tehtävänä on varmistaa, että kaikki osapuolet kokevat prosessin reiluksi ja heidät kohdataan kunnioittaen
- Aikuinen varmistaa myös, että kaikkien...

- osapuolten totuutta kunnioitetaan
- oikeudet toteutuvat
- kuulemisen tunne nähdään tärkeänä
- turvallisuuden tunnetta varjellaan
- tarpeet huomioidaan

→ Muuten omalla toiminnallamme ylläpidämme kiusaamisen mekanismia: toisen kielteinen kohtelu on oikeutettu, jos itse kokee toisen ansaitsevan sen.

Lapset oppivat siitä, miten heitä kohdataan. Yhteisön arjessa rakennetaan sellainen malli, jossa aikuisen toiminta on keskeistä ja luo turvaa. Lapselle tulee sellainen kokemus käsittelystä, että hän luottaa aikuisen kykyyn toimia kiusaamistilanteissa.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Perheiden ja huoltajien rooli kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tärkeä. Vaikka kiusaaminen tapahtuu varhaiskasvatuksessa ja akuutit tilanteet ratkaistaan ryhmässä, on kiusaaminen aina myös kodin asia. Onnistunut kiusaamisen ehkäisy edellyttää yhteistyötä ja yhteisiä arvoja huoltajien ja varhaiskasvatuksen kanssa. Huoltajien sitouttaminen kiusaamisen ehkäisyyn on tärkeää, jotta kodin ja varhaiskasvatuksen arvot kohtaisivat. Varhaiskasvatuskeskusteluissa ja vanhempainilloissa on tärkeä käsitellä asiaa ja antaa kaikille huoltajille mahdollisuus osallistua yhteiseen arvokeskusteluun.

Henkilöstön tulee kuunnella huoltajia ja ottaa vakavasti heidän huolensa. Lapset kertovat yleensä kotona kokemuksistaan ja usein myös negatiiviset asiat kerrotaan mieluummin kotona. Huoltajat huomaavat myös oireita (esim. haluttomuus lähteä hoitoon, univaikeudet, kivut yms.), joihin tulee kiinnittää huomiota. Henkilöstön tehtävänä on selvittää yhdessä huoltajien kanssa mitä lapsen oireilun tai kertomusten takana on.

Huoltajat saattavat huomaamattaan välittää lapselle arvoja ja tapoja, jotka ylläpitävät kiusaamista. Esimerkiksi itsensä puolustaminen lyömällä tai toisten ihmisten arvostelu ja arviointi. Näistä on tärkeä keskustella huoltajien kanssa ja heidän tietoisuuttaan ja ymmärrystään kiusaamisesta lisätä. Myös henkilöstön tulee muistaa kunnioittava puhe lapsista ja perheistä aikuisten välisessä keskustelussa. Luottamuksen syntymiseen on tärkeä panostaa, jotta yhteistyö toimii myös kiusaamistilanteiden ennalta ehkäisemisessä ja niihin puuttumisessa. Parhaiten lapset oppivat kaveritaitoja ja keskinäistä kunnioitusta, kun koti ja varhaiskasvatus tekevät tiivistä yhteistyötä.

3.4.2 Varhaiskasvatuksessa käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt

Varhaiskasvatusympäristö käsittää fyysisen lähiympäristön, psyykkisen ilmapiirin sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen. Kasvattajilla on vastuu ja velvollisuus edistää lapsen hyvinvointia ja oppimista kaikissa ympäristöissä ja tilanteissa, joissa lapsen kanssa toimitaan päivän aikana. Henkilöstön tehtävänä on suunnitella ja luoda varhaiskasvatusympäristö, jossa lapsen on mahdollista ennakoita tilanteita, tapahtumia ja aikuisten odotuksia. Pysyvät, toistuvat ja ennakoitavat asiat lisäävät lapsen turvallisuuden ja hallinnan tunnetta. Toiminnan tukena käytetään muun muassa kuvia ja piirtämistä. Lapsella on mahdollisuus nähdä päivän tapahtumat etukäteen ja saada tietoa, ilman, että hänen tarvitsee aina kysyä aikuiselta. Tilanteiden ennakkoinnissa ajan määrittäminen lapselle esimerkiksi tiimalasin tai time timerin avulla, auttaa lasta käsittämään jäljellä olevan ajan.

Oppimis- ja leikkiympäristö rakennetaan toimintaan houkuttelevaksi ja innostavaksi sekä ryhmän tarpeita vastaavaksi. Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Moninaisia; turvallisia ja toimintaan kannustavia ja innostavia materiaaleja ja välineitä on lasten saatavilla. Mahdollistetaan myös sisällä tapahtuva liikunnallinen toiminta. Jotta lapset saavat oppimisympäristöistä kaiken mahdollisen hyödyn, toimitaan joustavasti pienemmissä ryhmissä ja porrastetaan toimintaa. Näin lapsella on tilaa leikkiin ja mahdollisuus rauhoittumiseen.

Sosiaalinen oppimisympäristö rakentuu hyvistä, kunnioittavista kohtaamisista sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Myönteinen, iloinen, avoin, rohaiseva ja lämmin ilmapiiri vahvistavat lapsen hyvinvointia. Ryhmän kaveritaitoja vahvistetaan yhteisten keskustelujen ja erilaisten leikkien avulla. Lasten tulee oppia hyvät tavat ja muiden ihmisten huomioiminen omassa toiminnassaan. Myönteinen palaute luo hyväksyvää ilmapiiriä ja toisten arvostusta. Yhteistyö huoltajien kanssa on kunnioittavaa, arvostavaa ja avointa. Huoltajia kuullaan ja heidät nähdään tärkeänä osana yhteisöä.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen ja muita kunnioittavan oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsilla on mahdollisuus päästä syliin ja saada lohtua sitä tarvitessaan. Heille osoitetaan kiintymystä ja lämpöä, jotka lisäävät turvallisuuden tunnetta. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan. Lasten itsetunnon kehittymistä tuetaan rohkaisemalla ja tarjoamalla onnistumisen mahdollisuuksia.

Haapavedellä vaalitaan lasten mahdollisuutta olla vuorovaikutuksessa eri ikäisten ja erilaisten ihmisten kanssa säännöllisesti. Haapaveden varhaiskasvatuksessa kehitetään kyläilykulttuuria eri

varhaiskasvatustyöskäytännöiden välillä ja ylläpidetään säännöllistä yhteistyötä eri vanhustenhuoltoyksiköiden kanssa. Lasta ohjataan huomaamaan ja kunnioittamaan kotipaikkakuntansa luontoa, sen monimuotoisuutta ja rikkautta sekä kotiseudun kulttuuriperintöä (mm. kansanmusiikki, kanteleen soitto, suksi- ja hiihtoperinne, museot).

Luonto on Haapavedellä iso osa oppimisympäristöä. Retket lähiluontoon kuuluvat varhaiskasvatuksen arkeen. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Paikallista aktiivista musiikki- ja tanssiharrastusta voidaan hyödyntää rikastuttamaan varhaiskasvatuksen arkea esim. järjestämällä pienimuotoisia tilaisuuksia, joissa oppilaat voivat paitsi esiintyä, myös kertoa lapsille harrastuksestaan. Teatteriesityksiin, konsertteihin, ja muihin lasten tapahtumiin osallistutaan aktiivisesti sekä kirjaston palveluja käytetään säännöllisesti.

"Erilaiset tapahtumat ja erikoispäivät ovat mieleenpainuvia."

"Joulupolku -tapahtuma on ollut lapselleni mieluinen ja usein muisteltu juttu."

"Toivon että käytäis retkellä vaikka museossa."

3.4.3 Yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja käytännöt

Yhteistyö huoltajien kanssa. Henkilöstön vastuulla on luoda edellytykset tasavertaiselle yhteistyölle kaikkien huoltajien kanssa. Alussa varataan riittävästi aikaa lapseen tutustumiselle, perheen kuulemiselle sekä keskustelulle. Kasvatuskumppanuudessa huomioidaan lapsen ja huoltajan osallisuus ja mahdollisuus vaikuttaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön ja arkeen.

Hoitosuhteen jatkuessa varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelujen lisäksi korostuu päivittäinen vuorovaikutus lapsen haku- ja tuontitilanteissa huoltajan kanssa. Näissä tilanteissa henkilöstön tulee tietoisesti miettiä mitä hän lapsen päivästä kertoo; mitä lapsi on tehnyt? miksi? miten? Lapsen ikätaso huomioiden, myös lasta kannustetaan kertomaan päivästäan huoltajalle.

Vanhempainillat, tapahtumat, teemapäivät ja juhlat rikastuttavat varhaiskasvatuksen arkea. Niitä voidaan toteuttaa yhteistyössä huoltajien kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa ryhmälle sopivalla tavalla. Viestintä välineitä voi olla esimerkiksi. Whatsapp, Wilma, blogi, videointi ja valokuvaus.

"Yhteinen linja lasta koskeissa asioissa."

"Selkeät rajat ja toimintamallit, mistä aikuiset pitävät kiinni."

"Enempi tapahtumia, mihin vanhemmat voisivat myös osallistua, tai vanhempilapsi päivä. Päiväkodin päivittäisissä toiminnoissa mukana olemista."

"Positiivinen/negatiivinen palaute vanhemmille. Tärkeää, että vanhemmat tietää miten lapsen päivä hoidossa on mennyt."

Monialaisen yhteistyön tehtävänä on huolehtia lapsen fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista. Hyvässä yhteistyössä huoltajien kanssa edistetään välittämisen, keskinäisen huolenpidon ja myönteisen vuorovaikutuksen kulttuuria. Monialaista yhteistyötä tehdään ensisijaisesti huoltajien suostumuksella. Mikäli lapsi tulee varhaiskasvatukseen sosiaalihuollon tukitoimena; ennen aloitusta järjestetään yhteistyöpalaveri, johon kutsutaan huoltajat, varhaiskasvatuksen työntekijä sekä muut perheen kanssa työskentelevät.

Haapavedellä on käytössä Lapset puheeksi -menetelmä, jota käytetään kaikissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa sekä kouluissa. Tavoitteena on siirtää painopiste korjaavista ennaltaehkäiseviin palveluihin. Varhaiskasvatuksessa Lapset puheeksi -keskustelua tarjotaan kaikille kolme ja viisi vuotiaiden lasten huoltajille. Keskustelu käydään myös aina, kun nousee huoli lapsesta.

Lapset puheeksi -keskustelun jälkeen vastuu mahdollisesta monialaisen yhteistyön järjestämisestä siirtyy palveluohjaajalle.

KAAVIO: LP-menetelmästä

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3) ja työtavat (luku 4.3). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän

kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1).

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättellemään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykkinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁸⁶ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Eheytetty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät

⁸⁶ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Vuorovaikutus- taidot	Kielen ymmärtämisen taidot	Puheen tuottamisen taidot	Kielen käyttötaidot	Kielellinen muisti ja sanavaranto	Kieli- tietoisuus
Kehittyvät kielelliset identiteetit					

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen** ja **kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön,

taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa

kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonottomuutta tarkastellaan katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri

katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja

lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologisiin laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä

aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa.

Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömiseen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁸⁷ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁸⁸. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

⁸⁷ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88-89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

⁸⁸ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molempipuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa

määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kielenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kielenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan seuraavia pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet. Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja sisältöjä eri toimintamuodoissa voidaan täsmentää paikallisissa suunnitelmissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan ja tarkennetaan

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita
- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista mikäli sitä järjestetään
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

4.7.1 Pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä

Jokaisessa varhaiskasvatuksen yksikössä suunnitellaan toiminta ryhmän tarpeiden mukaisesti ja huomioiden lasten mielenkiinnonkohteet sekä huoltajien ideat. Toiminnan suunnittelun lähtökohtana ovat leikki ja lapselle ominaiset tavat toimia. Suunnittelussa otetaan huomioon joustavat siirtymiset toiminnasta toiseen sekä pienryhmätoiminta. Toiminnan arvioinnissa kuullaan lasta. Pedagogisen toiminnan arviointi tapahtuu havainnoinnin ja dokumentoinnin avulla, sekä huoltajien kanssa käydyin keskusteluin. Pedagoginen toiminta tehdään näkyväksi huoltajille mahdollistamalla toimintaan osallistuminen arjessa tai esimerkiksi tapahtumien järjestämisessä. Lapsen siirtyminen varhaiskasvatukseen, ryhmästä toiseen tai esiopetukseen tapahtuu saattaen vaihtaen.

Henkilöstön kanssa käydään vuosittain kehityskeskustelu, joko tiimeittäin tai henkilökohtaisesti. Henkilöstön itsearviointia sekä huoltajilta ja lapsilta saatua palautetta hyödynnetään työtapojen kehittämisessä. Toimintaa arvioidaan sekä ryhmittäin että yksiköittäin vähintään kolme kertaa toimintakauden aikana. Henkilöstö arvioi omaa toimintaansa (esim. vuorovaikutus, osallisuus, kokonaisvaltainen lapsen kasvun tukeminen) ja hyödyntää dokumentointeja toiminnan onnistumisesta ja lasten oppimisprosessin arvioinnista.

4.7.2 Varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä

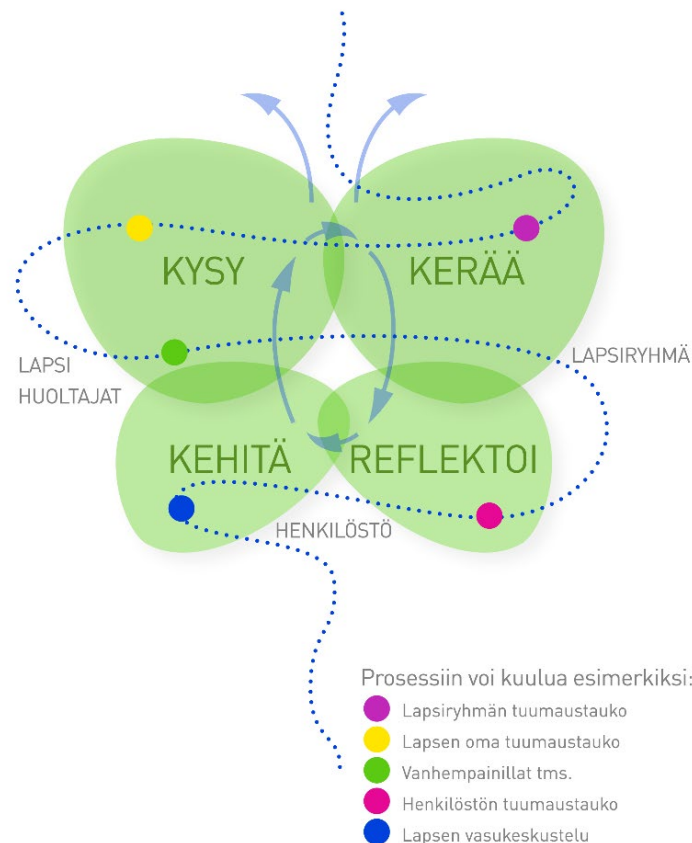
Lapsen henkilökohtainen vasu päivitetään vähintään kerran vuodessa yhdessä huoltajien kanssa. Lapsen oma arki varhaiskasvatuksessa tallennetaan kuvin, muistelman, piirustuksin, leikkiohjeiden, laulunsanojen yms. muodossa. Dokumentointi tapahtuu yhdessä lasten kanssa, jolloin lapset oppivat havaitsemaan omaa kasvuaan ja kehitystään. Lasta ja lapsen kehitystä havainnoidaan jatkuvasti arjessa ja havainnot kirjataan ylös lapsen koko nimellä ja päivämäärällä. Dokumentit ovat kaikkien ryhmässä työskentelevien aikuisten käytössä.

Kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia. Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen keskeinen työmenetelmä, joka tukee varhaiskasvatuksen suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä yhteistyössä lasten ja huoltajien kanssa.

Pedagogista dokumentointia tulee tarkastella yksittäisen lapsen, lapsiryhmän, huoltajien sekä henkilöstön tasolla. Pedagogisen dokumentoinnin tulee olla suunnitelmallista, aluksi tulee miettiä mihin halutaan saada vastauksia ja kohdistaa huomio. Tämän jälkeen mietitään konstit ja keinot, millä saadaan vastauksia asetettuihin kysymyksiin. Tässä hyödynnetään erilaisia dokumentointimenetelmiä. Työtiimillä on oltava suunnitelma dokumentoinnin toteuttamisesta,

jotta koko työtiimi sitoutuu siihen. Suunnitelmassa on hyvä tulla esille missä, milloin ja miten usein dokumentointia tehdään ja kuka siitä vastaa kulloinkin.

Pedagogisen dokumentoinnin painotus syntyy vasta siitä, kun dokumenttien äärelle yhdessä pysähdytään. Mietitään, mitä nämä dokumentit kertovat tästä lapsesta tai lapsiryhmästä. On tärkeää muistaa, että dokumentit antavat vain yhden näkökulman tilanteista. Huomioitavaa on, että yhteistyö lasten ja huoltajien kanssa tekee tulkinnasta monipuolisemman ja rikkaamman. Pedagogisen dokumentoinnin prosessi on hyödyllinen vain, jos sen tarjoamiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin tartutaan. Tärkeää on tämän jälkeen pohtia, miten toimintaa voi saadun tiedon perusteella kehittää.

Kuva 5: Pedagogisen dokumentoinnin prosessi (OPH)

KÄIKITÄTITHEITETÄ—
KULOSTUETUMAN
VIMALAS
HIER KUA
SATEH DÄMONTA—
ÖRKIA
SATEDÄMITÄ—
HALUA

4.7.3 Monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavat periaatteet

Mahdollistetaan lasten tutkiva ote maailmaan. Erilaisia menetelmiä käytetään monipuolisesti ja oppimisympäristöjä rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Lapsille annetaan aikaa ja tilaa leikkiä. Henkilöstö pyrkii joustavuuteen suunnitelmissa ja työtavoissa, pyrkien säilyttämään sensitiivisyytensä ottaa vastaan lapsilta tulevia aloitteita.

"Aina kun opetamme lapselle jotakin, estämme häntä keksimästä sitä itse, mutta se minkä sallimme hänen keksiä omin päin, säilyy hänessä katoamattomana elämän loppuun saakka." -Jean Piaget

"Puuhapassi on ollut lapselle tosi mieluinen, silloin ei ole tarvinnut itse uskaltaa pyytää kaveria."

"Musiikkileikit, retket ja erilaiset tapahtumat joissa on käyty."

"Lumen kaivaminen Laurin kanssa on kivaa ja luolien tekeminen."

"Typerää on odottaa penkillä ja typerää on nukkua."

4.7.4 Käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä

Leikki on keskeistä varhaiskasvatuksessa. Leikkiessään lapset jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä oppivat kokemuksistaan. Leikissä lapsen käsitys itsestä ja muista ihmisistä kehittyy.

Lasten leikeille annetaan aikaa, tilaa ja materiaaleja. Aikuinen tukee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti lapsen leikin kehitystä, esimerkiksi rohkaisee ja auttaa tarvittaessa leikin aloittamista ja etenemistä. Aikuinen tukee lapsen mahdollisuutta olla osallisena yhteisissä leikeissä, muun muassa ohjaamalla leikkiä tai olemalla itse mukana leikissä. Leikin kunnioittaminen näkyy myös siinä, että sekä lapselle että aikuiselle annetaan leikkirauha. Leikkitaitoja opetellaan yhdessä lasten kanssa, esimerkiksi sopien yhdessä leikin sääntöjä jne. Mahdollistetaan monipuoliset leikit, erilaisilla kokoonpanoilla. Aikuinen varmistaa, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua leikkeihin ja yhteiseen toimintaan.

Henkilöstö havainnoi ja dokumentoi lasten leikkiä. Se auttaa ymmärtämään lasten ajattelua, tunteita ja kokemuksia, sekä huomaamaan lasten kiinnostuksen kohteita. Havaintoja hyödynnetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Havainnoista ja leikin merkityksestä keskustellaan huoltajien kanssa, jolloin mahdollistetaan leikin jatkuminen kotona tai varhaiskasvatuksessa.

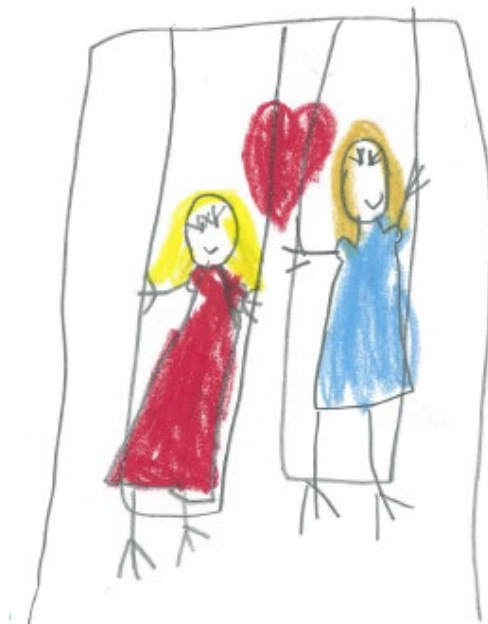
Henkilöstön tulee tiedostaa erilaisten leikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Myös eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella, esimerkiksi lorut, sanaleikit, laulut, draama, liikkuminen ja yhteinen hassuttelu.

"Lapsi kertoo mukavimpana asiana leikkimisen. Kotona kertoo usein kenen kanssa on päivän aikana leikkinyt."

"Leikkimislelut on ihania. Barbi, ponit ja heppaleikit ovat parhaita."

4.7.5 Oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä

Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen eri osa-alueita harjoitellaan yhdessä arkisissa tilanteissa. Ne eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Tärkeitä oppimistilanteita ovat mm. pukeminen, ruokailu, leikki ja vessahetket. Oppimisen osa-alueita ovat:

1. Kielten rikas maailma. Lapsen uteliaisuutta ja innostusta kieleen vahvistetaan esimerkiksi riimeillä, loruilla, lauluilla ja saduilla. Kiireettömät juttelut, kasvattajan hetkessä antama ohjaus ja palaute ovat tärkeitä. Kasvattajan taito lukea sanaton viestintää auttaa lasta tulemaan ymmärretyksi. Arjen tilanteissa hyödynnetään kuvia ym. materiaalia ympäröivän puhutun maailman sanoittamiseksi. Näin lisätään lapsen osallisuutta ja aktiivisuutta.

2. Ilmaisun eri muodoilla tuodaan arkeen oivaltamisen iloa ja omaa itseilmaisua näkyväksi. Lapsen mielikuvitukselle annetaan tilaa ja samalla rikastutetaan sitä. Hassuttelulla ja elämyksillä hahmotetaan maailmaa, toiminnan pääpaino on itse prosessissa ei niinkään lopputuloksessa.

3. Minä ja meidän yhteisömme. Jokaisen ryhmän jäsenen menneisyyttä ja nykyisyyttä hyödynnetään moninaisuuden ja tasavertaisuuden ymmärtämiseksi. Aihepiirit voivat nousta spontaaneista lapsen ja kasvattajan välisistä tai lasten keskinäisistä vuorovaikutustilanteista.

4. Tutkin ja toimin ympäristössäni. Tutkimalla, ihmettelemällä, havainnoimalla, vertailemalla ja jäsentämällä ympäröivää maailmaa luodaan pohja matemaattiselle ajattelulle. Samalla opitaan arvostamaan ympäristöä, liikkumaan turvallisesti lähiympäristössä sekä harjoittelemaan ongelmanratkaisutaitoja. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan leikillä, vuorovaikutuksella ja erilaisilla välineillä.

5. Kasvan, liikun ja kehityn. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja omaehtoiselle liikkumiselle ja edistää terveyttä ja hyvinvointia yhdessä lasten huoltajien kanssa.

Haapavedellä on moninaiset kulttuuri- ja liikuntamahdollisuudet ja rikas luonto, joita hyödynnetään varhaiskasvatuksessa.

4.7.6 Lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa

Henkilöstön tulee toimia sensitiivisesti ja lapsilähtöisesti lapsia havainnoimalla ja lasten aloitteisiin vastaamalla. Havaintoja lasten mielenkiinnonkohteista kirjataan ylös ja ne otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Oivallista pedagogista otetta osoittaa aikuisen taito ottaa lapselta tuleva impulssi käsillä olevassa hetkessä käyttöön. Silloin kun lapsi saa olla mukana toiminnan suunnittelussa ja saa kokemuksen siitä, että hänen ideansa otetaan käyttöön, hän sitoutuu toimintaan paremmin.

"Empaattinen suhtautuminen lapsen tunteisiin. Liian kova ei saa olla lapselle."

"Päiväkodissa on mukavaa pelata polttopalloa ja olla ystävien kanssa. Tärkeää on olla ystävien kanssa ja ettei ole yksin."

4.7.7 Vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista

Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen molempia kieliä. Arvostetaan lapsen äidinkieltä ja tuetaan myös sen säilymistä suomen kielen ohella. Tuetaan lapsen toiminnallista arkea rohkaisemalla häntä vuorovaikutukseen ja itseilmaisuun. Tukena käytetään erilaisia kuvia, tukiviittomia ja muita materiaaleja puhutun kielen ohella.

Suomi toisena kielenä –opetus (S2) tapahtuu arjen tilanteissa. Arkitilanteiden hyödyntäminen suomen kielen opetuksessa tarjoaa lapselle mahdollisuuden osallistua erilaisiin kommunikaatio- ja kielenkäyttötilanteisiin. Aikuisen tulee sanoittaa, kuvailla ja selittää asioita, esineitä, tekemistä ja tunnetiloja lapselle ymmärrettävällä tavalla. Sanoja opetellaan ja toistetaan luontevasti esimerkiksi pukemisessa, ruokailussa, leikeissä ja opetustuokioissa.

Lasta rohkaistaan vuorovaikutukseen toisten lasten kanssa ja kannustetaan kertomaan ajatuksistaan ja tunteistaan. Lasta autetaan rakentamaan itsestään myönteistä käsitystä viestijänä ja kielenoppijana. Kannustavassa ja myönteisessä ilmapiirissä lapsi innostuu kokeilemaan kieltä aktiivisesti. Vuorovaikutuksen merkitys on keskeinen. Tavoitteena on myös vahvistaa huoltajuutta ja kykyä toimia suomalaisessa yhteiskunnassa lapsen parhaaksi. Lasta tuetaan myös kahteen kulttuuriin kasvamisessa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea sitä, että lapsi pystyy toimimaan kaksikielisesti. Asenne on tärkeä, samoin eri kulttuurien tuntemus.

S2 opetuksen toteutuminen ja arviointi ovat varhaiskasvatuksen henkilöstön perustehtävää. Lapsen säännöllinen ja monipuolinen havainnointi ja dokumentointi ovat tärkeä osa S2-opetusta. Lapsen kielen taitotason arviointiin käytetään Repun takanassa- ja Kettu-testiä. Arvioinnin

suorittaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai tarvittaessa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Arvioinnin tarkoituksena on saada tietoa lapsen suomen kielen oppimisesta lapselle itselleen, vanhemmille, häntä hoitavalle ja opettavalle henkilöstölle, sekä seuraavalle kasvatus- ja opetusasteelle.

Lapselle laaditaan henkilökohtainen S2 -opetussuunnitelma (Liite 6.), joka liitetään osaksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunnitelman laatimisesta vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ja sen toteutuksesta vastaa ryhmän henkilökunta.

4.7.8 Perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa, huoltajien kanssa sovitaan yhdessä kieleen liittyvistä käytännöistä ja toimintaperiaatteista.

Tarvittaessa on mahdollista käyttää tulkkipalveluja yhteistyön mahdollistamiseksi. Haapavedellä käytössä ovat venäjän kielen tulkki ja puhelintulkki- palvelut.

Varhaiskasvatuksessa pyritään avoimuuteen eri kulttuuri- ja kieliryhmien välillä. Tutustutaan eri tapoihin ja arvoihin, esimerkiksi esittelyjen, tutustumisien, avoimen keskustelun ja vuorovaikutuksen avulla.

5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä⁸⁹. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa yhteistyö lapsen, huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien osaamista hyödynnetään tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä sekä muun henkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa⁹⁰. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin⁹¹. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä heidän tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sitä⁹².

⁸⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 30 § ja HE 40/2018 vp, s.103

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹² Varhaiskasvatuslaki 23 §

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi⁹³.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsiryhmän kokoa arvioitaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu ja tuen tarve ja se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa⁹⁴.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä.⁹⁵

Tukea voidaan antaa myös avoimessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa⁹⁶. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.⁹⁷

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Lapsen tuen

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 23 §

⁹⁴ Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 § sekä HE 40/2018 vp, s.105-106

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 §

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti kohdat 1 ja 10

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87-88

tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.⁹⁸

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä⁹⁹.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹⁰⁰. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹⁰¹.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia.

Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

⁹⁸ Varhaiskasvatuslaki 3, 4, 40 ja 41 §

⁹⁹ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹⁰⁰ Perusopetuslaki (628/1998) 25 § 2 momentti

¹⁰¹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä**. **Pedagogisia järjestelyjä** ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan¹⁰² konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. **Rakenteellisia järjestelyjä** ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. **Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä** ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyästä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 30 §

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

5.5 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan kehityksen ja oppimisen tuen järjestämisen käytännöt eri toimintamuodoissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- kehityksen ja oppimisen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hyvinvointia tukevat järjestelyt

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.4 mukaisesti. Suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

5.5.1 Kehityksen ja oppimisen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt

Kun lapsella ilmenee kehitykseen tai oppimiseen liittyviä haasteita tai henkilöstöllä ilmenee huoli lapsen hyvinvoinnista, ollaan heti yhteydessä huoltajaan. Myös huoltajan ilmaisemaan huoleen lapsesta suhtaudutaan vastuullisesti. Lasta tuetaan tarpeen mukaan, myös silloinkin, kun huoltajat eivät ole valmiita sitoutumaan yhteistyöhön. Lapsen asioihin liittyen tehdään monialaista yhteistyötä. Haapaveden kaupungissa toimii palveluohjaus, jonne huoltajat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö voivat olla yhteydessä, kun huoli syntyy. (Katso luku 3.4)
Yhteistyötä ja sen käytäntöjä kehitetään jatkuvasti. Yhteistyön pohjana on aina lapsen etu.

"Myös lapsen vahvuuksien havaitseminen ja esilletuominen on ollut hienoa."

"Autetaan ja tuetaan asioissa, joissa tarvitsee apua."

"Että lapsi saa tarvitsemansa tuen."

5.5.2 Lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt

Kun tuen tarvetta määritellään, sen pohjana on lapsen havainnointi vertaisryhmässä sekä huoltajan kertoma lapsesta. Tarvittaessa pidetään keskustelu huoltajien kanssa esimerkiksi Lapset

puheeksi -menetelmää käyttäen. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa tehdään tarvittaessa yhteistyötä ja otetaan yhteyttä palveluohjaajaan sekä monialaisiin yhteistyötahoihin.

5.5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hyvinvointia tukevat järjestelyt

Lapselle annetaan tukea ensisijaisesti omassa ryhmässä lapsen tarpeiden mukaisesti. Pedagogisia järjestelyjä ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama tuki lasta tai henkilöstöä ohjaamalla, kommunikointia tukevat keinot, kuten viittomat ja kuvat, sekä erityisten apuvälineiden hyödyntäminen ja erilaisten terapiapalvelujen antama ohjaus.

Rakenteellisia järjestelyjä ovat esimerkiksi ryhmäkoon pienentäminen ja riittävä määrä henkilöstöä. Lisäksi lapselle pyritään löytämään sopivin ryhmä ja määritellään lapsen hoitopäivän pituus lapsen jaksamista ja tarpeita vastaavaksi aina kun se on mahdollista.

Henkilöstön erityisosaamisen vahvistaminen erilaisilla koulutuksilla tukee hyvinvointia työssä.

"Ryhmään jakaminen ja liiallisen melun sekä viriketulvan hillitseminen on myös tärkeää."

5.5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman rakenne ja sen laatimiseen ja arviointiin liittyvät käytännöt tuen aikana

Ryhmän varhaiskasvatuksen opettajat vastaavat vasun laatimisesta yhdessä huoltajien kanssa. Mikäli ryhmässä ei ole varhaiskasvatuksen opettajaa, esimies vastaa vasujen laatimisesta. Lapsen vasun tarkoituksena on arvioida käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Näitä asioita muutetaan tarpeen mukaan lapselle paremmin sopiviksi.

5.5.5 Lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tuen suunnittelu perustuu lapsen vahvuuksiin ja siihen, mikä on lapselle mieluista. Nämä kirjataan yhdessä lapsen huoltajien kanssa. Jotta lapsen tarvitsema tuki toteutuisi, toimintatapoja arvioidaan jatkuvasti ja suunnitelma päivitetään puolivuositain.

5.5.6 Monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa

Monialaista yhteistyötä toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Monialainen yhteistyöryhmä kokoontuu säännöllisesti. Yhteistyökäytännöistä ja periaatteista on tärkeää pitää kiinni, jotta voidaan paremmin taata ennaltaehkäisevä ja johdonmukainen tuki lapselle. Monialaisessa yhteistyössä jokainen taho tuo ryhmään oman asiantuntijuutensa lapsen tukemiseksi. Tuen vaikutuksia seurataan ja arvioidaan.

5.5.7 Toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen

Lapsen vaihtaessa ryhmää tai hoitomuotoa ryhmän vastuhenkilö siirtää lapsen vasun uuteen ryhmään. Tällöin käydään myös saattaen vaihto -keskustelu lapsen asioista. Lapsen vasua ei koskaan luovuteta huoltajalle, vaan siirrosta vastaavat aina ryhmän työntekijät. Huoltajalle voidaan antaa kopio lapsen vasusta sitä pyydettyäessä.

Esiopetukseen siirryttäessä jokaisesta lapsesta täytetään *Minusta tulee esikoululainen* - tiedonsiirtolomake (liite 7.), johon kirjataan lapsen saama tuki ja mahdollinen monialainen yhteistyö. Lomakkeen täyttämisestä vastaa joko varhaiskasvatuksen työntekijä, huoltaja, kerho-ohjaaja, neuvolan terveydenhoitaja tms. lapsen hoitopaikan mukaan.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

Tällä hetkellä Haapaveden kaupungissa ei ole varhaiskasvatusta, joka perustuisi vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁰³ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁰⁴. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁰⁵. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁰⁶. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁰⁷.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰⁵ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 § ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 20 §

muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvuissa 1 ja 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa päätetään ja kuvataan, miten

- varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa
- lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa
- arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä
- arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

7.2.1 Miten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa

Arviointi perustuu lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin, tiimien ja perhepäivähoidon ryhmävasuihin, päiväkotien ja perhepäivähoidon toimintasuunnitelmien arviointiin sekä asiakastyytyväisyys- ja henkilöstökyselyihin ja yksilö- ja ryhmäkohtaisiin kehityskeskusteluihin. Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään kaupungin jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä, ensisijainen vastuu on esimiehillä. Vasua arvioidaan ja kehitetään vuosittain ennalta sovitut osa-alueet kerrallaan. Seurannan, arvioinnin ja kehittämisen vastuu on jokaisella varhaiskasvatuksen työntekijällä. Varhaiskasvatussuunnitelman seurannasta ja päivittämisestä vastaa yksiköiden esimiehistä koostuva seurantaryhmä. Samalla päivitetään myös kaupungin nettisivuilla olevat tiedot. Päivitetty vasu otetaan käyttöön uuden toimintakauden alkaessa.

7.2.2 Miten lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa

Laadun arviointityökalu on työnalla, sen on määrä valmistua kevääseen 2020 mennessä. Kehitteillä on huoltajille netissä oleva asiakastyytyväisyyskysely, joka mahdollistaa jatkuvan palautteen antamisen. Asiakaspalautetta kerätään systemaattisesti, joka toinen vuosi. Tarvittaessa huoltajilta kerätään palautetta ja mielipiteitä erillisillä kyselyillä. Palautteesta saadut tulokset toimitetaan eteenpäin kasvatus- ja koulutuslautakunnan tietoon, sekä tahoille ketä palaute koskee, esimerkiksi ruoka- ja siivoushuoltoon. Saadut tulokset julkistetaan huoltajien ja henkilöstön nähtäville netissä Haapaveden varhaiskasvatuksen sivuilla.

Varhaiskasvatusta kehitetään mahdollisuuksien mukaan saadun palautteen pohjalta.

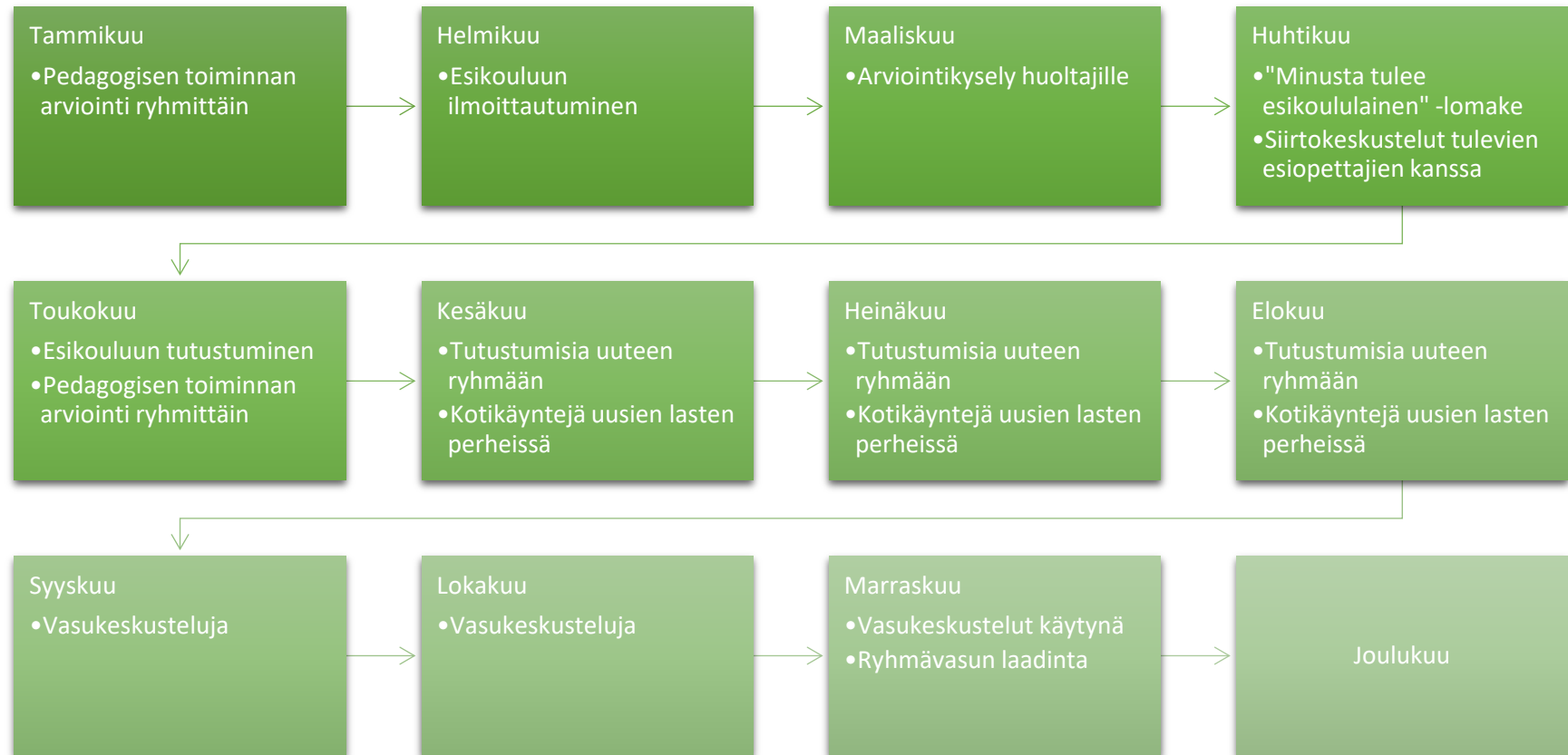

"Aidon palautteen saaminen useammin (myös pienistäkin asioista) olisi vanhemmista mukavaa. Näin yhteistyö kodin ja päiväkodin välillä olisi luontevampaa ja ehkä vaikeatkin asiat olisi helpompi ottaa puheeksi."

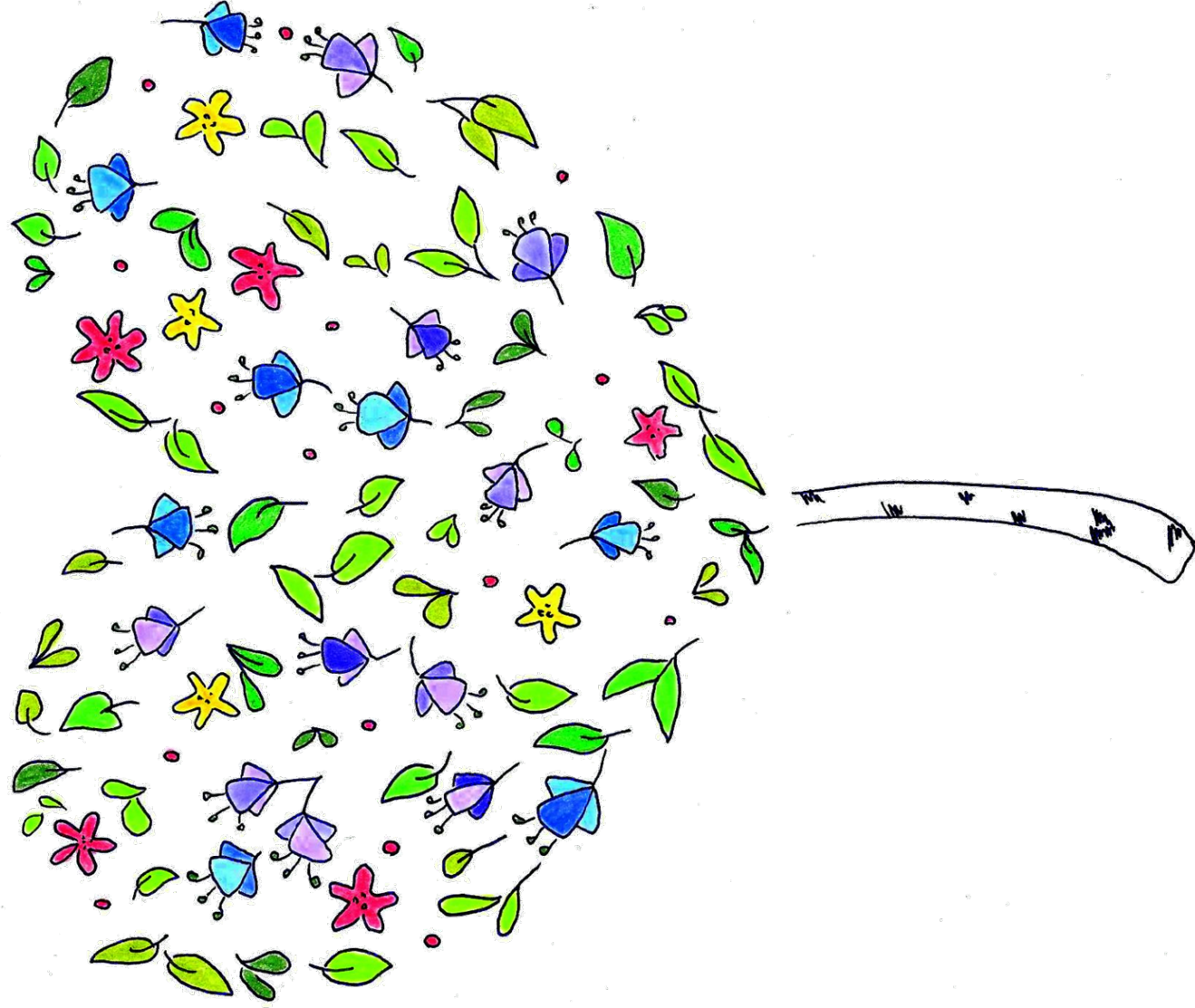
Liitteet

1. Varhaiskasvatuksen vuosikello
2. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma
3. Vuorohoidon linjaukset
4. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma
ja kiusaamisen ehkäisyn huoneentaulu kasvattajille
5. Suomi toisena kielenä
6. Lapsen suomi toisena kielenä (S2) -oppimissuunnitelma
7. Minusta tulee esikoululainen
8. Lapsiryhmän päivälista
9. Tietolomake varahoitoon
10. Lapsen yksilöllinen lääkehoitosuunnitelma
11. Sopimus lapsen tilapäisestä/kuuriluontoisesti annettavasta lääkityksestä

VARHAISKASVATUKSEN VUOSIKELLO

LAPSEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

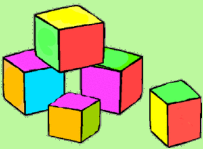
LAPSEN NIMI _____

0-2 VUOTIAAT

KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
NUKKUMINEN • Unentarve • Rituaalit • Muuta huomioitavaa 				
ULKOILU/PUKEUTUMINEN • Paleleeko • Hikoileeko • Omatoimisuus • Muuta huomioitavaa 				

KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
WC-TOIMINNOT • Vaipat • Istuuko potalla • Omatoimisuus • Muuta huomioitavaa 				
RUOKAILU • Ruokatavat • Tottumukset • Lempiruoat • Muuta huomioitavaa 				

KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
PUHUN, KERRON JA KUUNTELEN • Sanooko lapsi sanoja, puhuuko lauseita? • Tunnistaako, sanooko lapsi oman nimensä? • Mitä sanoja lapsi osaa, mitä on opettelemassa? • Onko lapsella jokin oma ilmaisu jollekin tietylle sanalle? • Miten lapsi ymmärtää puhetta, ohjeita? 				
TUNTEIDEN ILMAISU JA TOIMIMINEN TOISTEN KANSSA • Miten lapsi ilmaisee omaa tahtoaan? • Miten lapsi reagoi pettymyksiin? • Miten lapsi suhtautuu toisiin lapsiin ja aikuisiin? • Miten lapsi suhtautuu uusiin tilanteisiin? Hoitoon jääminen? 				

KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
LIKKUMINEN - Miten lapsi liikkuu? Tämän hetkiset taidot? (Konttaa, seisoo tuetta, kävelee, kiipeilee, juoksee, hyppelee) - Arkuus – rohkeus? - Miten liikkuu ulkona ja sisällä? 				
PIIRTÄÄ, LEIKKAA JA RAKENTAA - Miten lapsi käsittelee leluja ja tavaroita? - Tarttuminen, heittäminen, kantaminen? - Pitääkö lapsi maalaamisesta, piirustamisesta, liimaamisesta, muovailusta? - Palapelit ja rakentelut? 				

KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
VAHVUUDET JA MIELENKIINNON KOhteet - Mitä tekee mielellään? - Mitä kyselee, tutkii, pohtii? - Mihin aika kuluu kotona? 	2-3 VUOTIAAT			

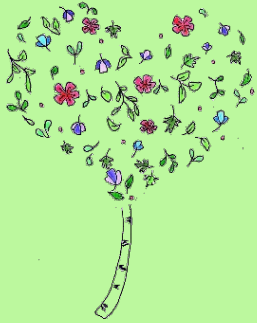
KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
VAHVUUDET JA MIELENKIINNON KOHTEET - Mitä tekee mielellään? - Mitä kyselee, tutkii, pohtii? - Mihin aika kuluu kotona? 	4-5 VUOTIAAT			

KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
ITSESTÄ HUOLEHTIMISEN TAIDOT • Ruokailu • Wc-Toimet • Lepo • Pukeminen	2-3 VUOTIAAT			

KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
ITSESTÄ HUOLEHTIMISEN TAITOT • Ruokailu • Wc-Toimet • Lepo • Pukeminen 	4-5 VUOTIAAT			

KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
TUNNE-JA VUOROVAIKUTUSTAITOJEN, LEIKKITAIDOT - Vuorovaikutus aikuisten kanssa - Vuorovaikutus lasten kanssa - Suhtautuminen rajoihin ja sääntöihin - Vuoron odottaminen - Ristiriitojen ratkaisu - Rooleja ryhmässä, osallisuus - Ryhmässä toimiminen (erityisesti 5 vuotiaan kohdalla) - Mielileikit ja leikkikaverit 	2-3 VUOTIAAT			

KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
TUNNE-JA VUOROVAIKUTUSTAITOJEN, LEIKKITAIDOT • Vuorovaikutus aikuisten kanssa • Vuorovaikutus lasten kanssa • Suhtautuminen rajoihin ja sääntöihin • Vuoron odottaminen • Ristiriitojen ratkaisu • Rooleja ryhmässä, osallisuus • Ryhmässä toimiminen (erityisesti 5 vuotiaan kohdalla) • Mielileikit ja leikkikaverit 	4-5 VUOTIAAT			

KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
KIELI JA VUOROVAIKUTUS • Puheen ymmärtäminen ja tuottaminen • Sanavarasto ja käsitteet • Puheen selkeys • Kaksikielisyys (tarvittaessa täytetään S2-suunnitelma) • Kiinnostus kirjaimiin 	2-3 VUOTIAAT			

KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
KIELI JA VUOROVAIKUTUS • Puheen ymmärtäminen ja tuottaminen • Sanavarasto ja käsitteet • Puheen selkeys • Kaksikielisyys • Kiinnostus kirjaimiin 	4-5 VUOTIAAT			

KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
KESKITTÄMINEN JA TARKKAAVAISUUS - Kirjat - Keskittyminen - Havainnointi - Ohjeiden kuuntelu ja niiden mukaan toimiminen - Keskittyminen ohjatussa toiminnassa/ vapaassa leikissä 	2-3 VUOTIAAT			

KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
KESKITTÄMINEN JA TARKKAAVAISUUS - Kirjat - Keskittyminen - Havainnointi - Ohjeiden kuuntelu ja niiden mukaan toimiminen - Keskittyminen ohjatussa toiminnassa/ vapaassa leikissä 	4-5 VUOTIAAT			

KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
MOTORISET TAIDOT • Perusliikuntataidot • Millainen lapsi on liikkujana (rohkea, varovainen, innokas, sivusta seuraaja) • Arkiliikunta • Hienomotoriikka (esim. kynän ja saksien käyttö) 	2-3 VUOTIAAT			

KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
MOTORISET TAIDOT • Perusliikuntataidot • Millainen lapsi on liikkujana (rohkea, varovainen, innokas, sivusta seuraaja) • Arkiliikunta • Hienomotoriikka (esim. kynän ja saksien käyttö) 	4-5 VUOTIAAT			

KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
TAITEELLINEN KOKEMINEN JA ILMAISU • Musiikki • Kädentaidot • Kuvataide • Ilmaisutaidot • Mediakasvatus (päivittäinen ruutuaika, millaista mediaa käytetään, valvotaanko käyttöä) 	2-3 VUOTIAAT			

KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
TAITEELLINEN KOKEMINEN JA ILMAISU • Musiikki • Kädentaidot • Kuvataide • Ilmaisutaidot • Mediakasvatus (päivittäinen ruutuaika, millaista mediaa käytetään, valvotaanko käyttöä) 	4-5 VUOTIAAT			

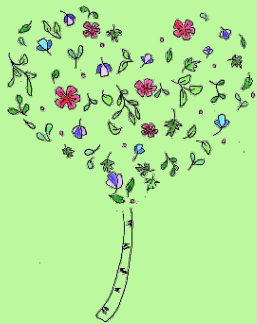
KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
TUTKIN JA TOIMIN YMPÄRISTÖSSÄNI • Hahmottaminen • Ongelmanratkaisu • Matemaattinen ajattelu • Luontosuhde • Kestävä kehitys 	2-3 VUOTIAAT			

KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
TUTKIN JA TOIMIN YMPÄRISTÖSSÄNI • Hahmottaminen • Ongelmanratkaisu • Matemaattinen ajattelu • Luontosuhde • Kestävä kehitys 	4-5 VUOTIAAT			

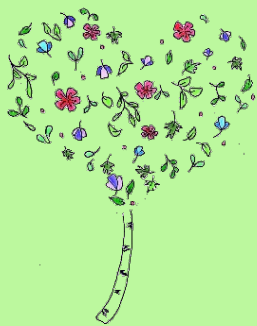
KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
PERHEEN KULTTUURI JA TAVAT • Elämäkatsomukseen liittyvät asiat • Erilaisuus/monikulttuurisuus 	2-3 VUOTIAAT			

KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
PERHEEN KULTTUURI JA TAVAT • Elämäkatsomukseen liittyvät asiat • Erilaisuus/monikulttuurisuus 	4-5 VUOTIAAT			

KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
MUUTA ESILLE TULLUTTA	2-3 VUOTIAAT			

KESKUSTELUN TEEMA	HAVAINTOJA LAPSESTA	PEDAGOGISET TAVOITTEET JA MENETELMÄT	ARVIOINTI	PVM. NIMI
MUUTA ESILLE TULLUTTA	4-5 VUOTIAAT			

KESKUSTELUN TEEMA	PEDAGOGISET JA RAKENTEELLISET RATKAISUT	TUEN EDELLYTTÄMÄ YHTEISTYÖ JA PALVELUT	TUEN SEURANTA JA ARVIOINTI	PVM. NIMI
KEHITYKSEN JA OPPIMISEN TUKI Tarvittaessa huoltajat ja varhaiskasvatushenkilöstö kirjaavat yhdessä. - Lapsen tarvitsema tuki - Tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen - Vastuut ja työnjako 	Oppimisympäristöön ja lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineet, ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut.	Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa, tuen toteuttamisen vastuut, varhais erityisopettajan palvelut, monialainen yhteistyö, mahdolliset kuljetusjärjestelyt.	Tavoitteiden toteutumisen seuranta, tukitoimien vaikutusten arviointi ja arviointiajankohdat, tuen tarpeen päättymisen.	

KESKUSTELUN TEEMA	PEDAGOGISET JA RAKENTEELLISET RATKAISUT	TUEN EDELLYTTÄMÄ YHTEISTYÖ JA PALVELUT	TUEN SEURANTA JA ARVIOINTI	PVM. NIMI
KEHITYKSEN JA OPPIMISEN TUKEA Tarvittaessa huoltajat ja varhaiskasvatushenkilöstö kirjaavat yhdessä. - Lapsen tarvitsema tuki - Tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen - Vastuut ja työnjako	Oppimisympäristöön ja lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineet, ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut.	Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa, tuen toteuttamisen vastuut, varhaiserityisopettajan palvelut, monialainen yhteistyö, mahdolliset kuljetusjärjestelyt.	Tavoitteiden toteutumisen seuranta, tukitoimien vaikutusten arviointi ja arviointiajankohdat, tuen tarpeen päättäminen.	
				

KESKUSTELUN PÄIVÄMÄÄRÄ	KESKUSTELUSSA MUKANA OLLEET

Haapaveden kaupungin vuorohoidon linjaukset

- Vuorohoito on varhaiskasvatuspalvelua, jota tarjotaan arkisin klo 18.00-06.00 välisenä aikana, öisin, viikonloppuisin sekä arki- ja juhlapyhinä. (Varhaiskasvatuslaki 13§).
- Vuorohoitoon ei ole subjektiivista oikeutta. Vuorohoitoa tarjotaan ainoastaan huoltajien päätoimisesta opiskelusta tai työstä johtuvan säännöllisen vuorohoidon tarpeen mukaan. Harrastustoiminta tai sen ohjaaminen ei oikeuta vuorohoitoon, mikäli se ei ole huoltajan ansiotyö. Vuorohoidon tarve arvioidaan tilannekohtaisesti. (Varhaiskasvatuslaki 13§).
- Vuorohoidossa lapsen hoitoajat perustuvat huoltajien opiskelu/työvuoroihin. Huoltajat toimittavat vähintään toimintavuosittain todistuksen vuorotyöstä, johon lasten hoidon tarve perustuu. Kirjallisia työvuorosuunnitelmia voidaan pyytää tarvittaessa muinakin aikoina.
- Lapsen hoitoajat ilmoitetaan kirjallisesti vanhempien e-Asioinnin kautta etukäteen edellisen viikon maanantaihin klo 12.00 mennessä. Tämän jälkeen tulevia hoitoajan muutoksia ei välttämättä voida toteuttaa. Tällä pyritään varmistamaan varhaiskasvatuslain mukainen henkilöstömäärä ryhmässä.
- Peruutukset varattuihin hoitoaikoihin tulee ilmoittaa viipymättä.
- Vanhemman vapaa-, loma- ja sairaspäivinä ei tarjota vuorohoitoa. Lapselle voidaan kuitenkin tarjota varhaiskasvatusta perustellun tarpeen mukaan arkisin klo 9.00-15.00 välisenä aikana.
- Lapsella tulee olla keskimäärin kaksi vapaapäivää viikossa.
- Vuorohoidossa lapsen hoitopäivä voi alkaa aikaisintaan klo 5.00.
- Yöhoitoa tarvitsevat lapset tulevat päiväkotiin viimeistään klo 20.00 mennessä. Yövuoron jälkeen, huoltajan nukkumisajan lapsi voi olla lapsiryhmässä enintään klo 16.00 saakka.
- Lapset, jotka eivät jää yöhoitoon, tulee hakea klo 22.00 mennessä.
- Juhlapyhinä ja niiden aattoina lapsen tulisi pääsääntöisesti saada viettää juhla-aikaa perheensä kanssa. Juhlapäivinä vuorohoitoa järjestetään kuitenkin erityisen perustellun tarpeen mukaan.
- Vuorohoidon ruokailuajat: aamupala klo 8.00-8.30, lounas klo 11.00-11.30, välipala klo 14.00-14.30, päivällinen tarjotaan niille lapsille, joiden hoitoaika jatkuu klo 17.15 jälkeen ja iltapala tarjotaan, kun hoitoaika kestää myöhempään kuin klo 20.00. Ateriat tarjotaan niille lapsille, jotka ovat varannet varhaiskasvatusajan mainittuihin ateria-aikoihin ja ovat ko. aikoina läsnä.
- Mikäli vuorohoidon tarve poistuu (esim. huoltaja jää työttömäksi, äitiyslomalle tai lomautetaan), huoltajan kanssa keskustellaan mahdollisesta hoitoryhmän muutoksesta.

Haapaveden varhaiskasvatuksen yksikkö-/ ryhmäkohtainen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Toimintakausi _____

Yhteisö _____

Lapsiryhmä _____

Laadittu, pvm _____

MITÄ ON KIUSAAMINEN MEIDÄN
YHTEISÖSSÄ / TÄSSÄ RYHMÄSSÄ?

RIITOIHIN JA KIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN.
Millaisiin tapauksiin ja miten puutumme tässä
yhteisössä / ryhmässä?

KIUSAAMISEN EHKÄISY

Meidän yhteisön / ryhmän keinot:

SUUNNITELMAN ARVIOINTI

Meidän yhteisön /ryhmän
arviointipäivämäärät ja arvioinnit

Kiusaamisen ehkäisyn huoneentaulu kasvattajille

KEINOJA KIUZAAMISEN HUOMAAMISEKSI JA TUNNISTAMISEKSI:

1. Havainnoi lasten leikkejä sekä sisällä että ulkona.
2. Keskustele lasten kanssa kiusaamisesta ja ystävyydestä.
3. Keskustele ja kysele lapsilta kiusaamiseen liittyvistä asioista, kuten missä negatiivisia tekoja, ”tyhmää”, tapahtuu.
4. Rohkaise lapsia kertomaan, kiusaamisesta kertominen ei ole kantelua.
5. Tee yhteistyötä vanhempien kanssa, rohkaise heitä ottamaan yhteyttä.
6. Tee jäsenneltyjä haastatteluja (ota valokuvia mukaan tueksi).
7. Käytä kuvia, jotka esittävät erilaisia kiusaamistilanteita.
8. Lue lasten kanssa erilaisia aihetta käsitteleviä kirjoja.
9. Tarkkaile tai tutki lähemmin lasten yhteistoimintaa ryhmässä ja dokumentoi havaintosi.

KIUZAAMISEN EHKÄISYN KEINOJA:

1. Turvallinen ilmapiiri
2. Sosiaaliset ja emotionaaliset taidot
3. Leikki, ohjaaminen ja osallistuminen
4. Tapa- ja moraalikasvatus
5. Lapsen itsetunnon vahvistaminen
6. Lasten osallisuus
7. Tasa-arvon edistäminen

Työn tueksi, tulosta kaveritaitokortit:

<https://www.mielenterveysseura.fi/fi/julisteet-ja-kortit/kaveritaitokortit>

sekä tunnetaitokortit

<https://www.mielenterveysseura.fi/fi/julisteet-ja-kortit/tunnekortit-varhaiskasvatukseen>

Suomi toisena kielenä

Lapsen suomi toisena kielenä (S2)-suunnitelma laaditaan varhaiskasvatushenkilöstön, lapsen huoltajien ja lapsen välisenä yhteistyönä, kun lapsen perheessä puhutaan äidinkielenä muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea. Se sisältää suunnitelman suomen kielen sekä lapsen äidinkielen oppimisen tukemisesta. Suunnitelmaan kirjataan S2 -opetuksen menetelmät, tavoitteet, seuranta ja säännöllisen arvioinnin aikataulu. Siihen kirjataan myös huoltajien kanssa sovitut toimenpiteet lapsen oman äidinkielen tukemiseksi. Suunnitelman tekemisestä vastaa ryhmän lastentarhanopettaja sekä varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Kielen kehitys

Havainnoitaessa lapsen suomen kielen kehittymisvaiheita ja kartoitettaessa huoltajien kanssa lapsen oman äidinkielen taitoja voidaan hyödyntää seuraavaa *Lapsen kielen ja puheen kehitys ennen kouluikää* – taulukkoa. Äidinkielen ja toisen kielen oppiminen etenee suunnilleen samojen lainalaisuuksien mukaisesti. Huomioi taulukkoa lukiessasi S2-kielen oppimiseen tarvittava aika 5-7 vuotta.

Lapsen kielen ja puheen kehitys ennen kouluikää

Ikä 0-1 v.	Monipuolista jokeltelua Kyky käyttää eleitä ilmaisen tukena 10 - 30 merkityksellistä sanaa • sanaston ymmärtäminen on kehittyneempää kuin tuottaminen • symbolisia leikkitoimintoja.
1-2 v.	Ymmärtää pieniä lauseita ja kehotuksia (osoittaa esineitä, ojentaa esineen pyydettyäessä) Yli 250 merkityksellistä sanaa (yksilöllinen vaihtelu 0 - 600 sanaa) • sanayhdistelmiä, jotka taipuvat Lapsi oppii noin 10 uutta sanaa päivässä • substantiivien ja verbien osuus määrällisesti suurin • adjektiivit, pronominit ja partikkelit yleistyvät Puheessa esiintyy taivutusmuotoja • preesens- ja imperfektimuotoja • monikon tunnus ja genetiivi • partitiivi, sisä- ja ulkopaikallissijoja Lapset käyttävät myös 'omatekoisia' muotoja ja taivutuksia Kiinnostus puheeseen ja kuunteluun
3 v.	Puhe lähes kokonaan ymmärrettävää Monisanaisia lauseita Apuverbin käyttöä, eri aikamuotoja, verbin taivuttamista eri persoonissa Käsky-, kielto- ja kysymyslauseita Esineiden paikkaa osoittavia määreitä Adjektiivien vertailuasteiden käyttöä Kielellisen tietoisuuden alku: sana- ja loruleikit Ymmärtää arkikieltä, kuuntelee pieniä kertomuksia Puheessa voi ilmetä lievää takertelua tai sujumattomuutta.

4-5 v.	Eri sanaluokan sanoja esiintyy samassa suhteessa kuin aikuisen arkipuheessa Kertoo tarinoita, satuilee Lapsi hallitsee sanojen taivutusta ja lauseiden muodostamista koskevat perussäännöt • omatekoisten taivutusten väheneminen Ilmaisujen tarkentuminen tulee esille • ajan ilmaisuissa • paikan ja sijainnin kuvauksessa • esineiden ja asioiden laadullisessa tarkastelussa (koko, määrä, väri, muoto) Ymmärtää ja käyttää monipuolista ja sujuvaa kieltä
6-7 v.	Lapsi hallitsee noin 14 000 sanaa, sanojen ääntäminen on yleiskielen mukaista Lapsen puhe on selkeää ja rakenteellisesti oikeaa Lapsi nimeää sujuvasti esineitä ja symboleja Foneemisen tietoisuuden kehittyminen • lapsi oivaltaa vähitellen, että sanat muodostuvat erillisistä äänteistä • havaitsee sanojen äänne-eroja • oppii yhdistämään, poistamaan, lisäämään ja laskemaan äänteitä Vuorovaikutuksen perustaitojen omaksuminen • lapsi keskittyy kuuntelemaan puhetta • esittää kysymyksiä kuulemastaan • vastaa kysymyksiin, puhuu vuorotellen • toimii annettujen ohjeiden mukaisesti Ymmärtää jo pitkiä lauseita ja käsitteellistä kieltä

Lähde: Lyytinen, Lastentarha-lehti 1/ 2002 Lapsen kielenkehitys ennen kouluikää

Toisen kielen oppiminen

Kieli on samalla sekä oppimisen kohde että väline muulle oppimiselle. Kieli on ajattelun ja kommunikoinnin väline ja antaa käsitteet ympäröivän maailman hahmottamiseen. Kieli on myös tunteiden ilmaisun väline. Suomen kieli on väline suomalaiseen kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Toisen kielen oppimisessa painottuu erityisesti lapsen oman äidinkielen merkitys, koska toisen kielen oppiminen rakentuu aiemmin opitun kielitaidon varaan. Kielen oppimista tapahtuu sekä tietoisesti että tiedostamatta. Kielitaito edistyy, kun molempia oppimistapoja hyödynnetään. Suomi toisena kielenä -oppiminen etenee periaatteessa samassa järjestyksessä kuin suomen oppiminen äidinkielenä. Oppimiseen vaikuttavat kuitenkin lapsen oman äidinkielen ja suomen kielen rakenteelliset erot sekä lapsen kielellinen ja kulttuurinen ympäristö. Kielen oppimisen eteneminen ei tapahdu iän vaan taitojen kehittymisen mukaan. Kieltä oppiakseen lapsi tarvitsee S2- opetuksen lisäksi säännöllisesti suomen kielen mallia vertais- ja pienryhmissä. Tämä tukee myös mahdollisuutta luoda sosiaalisia suhteita niin aikuisiin kuin toisiin lapsiin. Seuraavassa taulukossa on kuvailtu toisen kielen oppimisprosessia, jossa kiinnitetään huomiota kielen viestinnälliseen käyttöön ja kommunikaatiotaitoihin.

Lapsen sujuvalta tuntuva kieli saattaa olla pintasujuvuutta, jonka oppimiseen menee yhdestä kahteen (1-2) vuotta. Pintasujuvuudella tarkoitetaan kykyä puhua kieltä sujuvasti tavallisissa konkreettisissa arkipäivän asioissa. Jotta lapsi selviytyisi oppimisen haasteista, on hänen saavutettava myös ajattelunkieli, joka mahdollistaa kognitiivisen toiminnan ja kyvyn ratkaista ongelmia kielen avulla vailla käytännön yhteyttä. Koko kielenoppimisprosessi kestää viidestä seitsemään (5- 7) vuotta. Samalla kun lapsi oppii suomen kieltä, hän tutustuu myös suomalaiseen kulttuuriin ja tapoihin. Maahanmuuttajataustaisilla lapsilla suomen kielen

oppiminen onkin osana kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Suomen kielen ollessa puutteellinen mahdollisuudet selvitä koulussa, opiskelussa ja työelämässä vaikeutuvat.

Toisen kielen oppimisprosessi

1. Vaihe	• lapsi puhuu vain omalla äidinkielellään • lapsi harjoittelee mielessään ja matkii sekä toistaa sitä, mitä kuulee • osa lapsista havaitsee aktiivisesti eri kieliä ympäristössä, mutta on itse hiljaa • vaihe kestää muutamasta viikosta jopa yli vuoteen
2. Vaihe	• lapsi kommunikoi ei-kielellisesti • kiinnittää toisen huomion itseensä • pyytää asioita ja jäljittelee ei-kielellisin keinoin • voi olla puhumatta mitään • kartuttaa ja havainnoi aktiivisesti uutta kieltä • harjoittelee hiljaisesti uusia asioita • vaihe voi olla lyhyt tai kestää melko pitkään
3. Vaihe	• lapsi alkaa julkisesti käyttää uutta kieltä • kieli ei suju kielipillisesti oikein käyttää tilannesidonnaisia fraaseja, lyhyitä lauseita ja yksinkertaisia muotoja
4. Vaihe	• lapsi on omaksunut kielelliset peruskommunikointitaidot • ilmaisut ovat edelleen lyhyitä, mutta täsmällisempiä • pystyy melko hyvin kommunikoimaan toisella kielellä • on omaksunut toisen kielen tärkeimmät säännöt

Lähde: OPH, Kike, 2005;7-9

LAPSEN SUOMI TOISENA KIELENÄ (S2) -OPPIMISSUUNNITELMA

Suunnitelma lisätään liitteeksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan

LAPSEN TIEDOT

Lapsen nimi	Syntymäaika
Huoltajien nimet	Varhaiskasvatuksen työntekijä
Lapsen ryhmä/ perhepäivähoito	

LAPSEN OMAN ÄIDINKIELEN JA KULTTUURIN TUKEMINEN

Minkä ikäisenä lapsi alkoi puhua?

Mitä kieltä lapsi puhuu

- äidin kanssa?
- isän kanssa?
- sisarusten kanssa?
- mitä kieltä puhutaan, kun perhe on koolla?
- muiden sukulaisten ja ystävien kanssa?

Mitä kieltä lapsi käyttää eniten?

Mikä on äidin äidinkieli? Mikä on isän äidinkieli?

Millä kielellä lapsi aloittaa keskustelun?

Sekoittuvatko kielet lauseessa?

Onko sanoja, joita lapsi osaa vain äidinkielellä/suomeksi?

Onko suomalaisille sanoille vastinetta äidinkielessä (esim. tuoli voi tarkoittaa kaikenlaisia tuoleja)

Vastaako lapsi kysymyksiin äidinkielellä vai suomeksi?

Esittääkö hän kysymyksiä äidinkielellä?

Osaako hän nimetä ja luetella erilaisia asioita esim. eläimet, hedelmät?

Tekeekö hän virheitä esimerkiksi lauseen rakennuksessa, ääntämisessä?

Keskusteleeko hän eri ihmisten kanssa?

Pystyykö hän kertomaan kuulemistaan asioista ja tarinoista, tarvitseeko apukysymyksiä?

Jaksaako hän kuunnella?

Kertooko ja keksiikö hän omia tarinoita?

Millä kielellä hän leikkii?

Onko vanhempi huolissaan lapsen kielestä: ääntämisestä, sanavarastosta, ymmärtämisestä, muistamisesta

Mikä on lapsen uskonto?

Miten lapsi voi osallistua varhaiskasvatuksen uskontokasvatukseen?

Mitä uskontoon ja kulttuuriin liittyviä ruokailutottumuksia, käyttäytymissääntöjä ja tapoja sekä hygieniä ja

pukeutumissääntöjä toivotaan otettavan huomioon lapsen varhaiskasvatuksessa?

KIELEN ARVIOINNIN TULOKSET JA PÄIVÄMÄÄRÄ

(Repun takanassa ja Kettu-testi)

KESKUTELUN TEEMA	LÄHTÖTASO	TAVOITTEET	ARVIOINTI	PVM. NIMI
KIELEN KUUNTELU JA YMMÄRTÄMINEN - Miten lapsi reagoi kysymyksiin (kuka, mikä, kenen) pyyntöihin ja ohjeisiin - Vastaako lapsi kysymyksiin sanallisesti - Tarvitseeko lapsi useamman toiston annettuun ohjeeseen - Ryhtyykö hän toimimaan ohjeen mukaan itsenäisesti vai toimiiko muiden mallin mukaan - Ymmärtääkö lapsi aikuisten ja lasten puhetta				
PUHUMINEN (spontaani puhe, kerronta kuvista) - Nimeääkö lapsi esineitä, asioita ja kuvia (auta alkutavulla) - Ilmaiseeko lapsi itseään suomen kielellä (kielten sekoittuminen) - Käyttääkö lapsi ilmaisussaan yksittäisiä sanoja vai (lyhyitä) lauseita - Joutuuko lapsi etsimään sanoja tai niiden muotoja ja tuleeko puheeseen paljon taukoja? (sanasujuvuus)				

VUOROVAIKUTUSTAITOT • Miten lapsi ilmaisee itseään (elein, ilmein, sanallisesti, piirtämällä, kuvilla) • Osallistuuko lapsi arkipäivän kommunikointiin (puhuminen, kysyminen, keskustelu, kuuntelu),kenen kanssa • Kuinka lapsi selviää erilaisissa suullista vuorovaikutustaitoa edellyttävissä tilanteissa • Onko lapsi vuorovaikutuksessa muiden kanssa yhdessä toimimalla, leikkimällä ja keskustelemalla?				
KIELEN RAKENNE • Puhuuko lapsi kokonaisilla lauseilla vai käyttääkö hän yksittäisiä sanoja • Millainen on lapsen käyttämä sanajärjestys • Muodostaako lapsi monikko- ja vertailumuotoja • Miten lapsi taivuttaa sanoja ("Minä mene koti", "äiti hake minu, kotonassa") • Miten hän hallitsee nominien ja verbien vartalon vaihtelut (Minä puken sukkat.) • Käyttääkö lapsi aikamuotojen rakenteita ("Olin/Olen eilen kaupassa")				

LUKEMISEN JA KIRJOITTAMISEN VALMIUDET • Yhdistääkö lapsi sanan ja kuvan • Löytääkö lapsi kuvista yhdenmukaisuuksia (visuaalinen erottelukyky), käden ja silmän yhteistyö • Osaako lapsi nimetä kirjaimia ja numeroita ja erottaako hän ne toisistaan • Tavuttaako lapsi sanoja esimerkiksi taputtamalla • Tunnistaako lapsi kuulemansa perusteella äänteen sanan alussa, lopussa ja löytyvätkö riimiparit • Ymmärtääkö lapsi äänteen ja kirjaimen vastaavuuden				
---	--	--	--	--

Seuraava suunnitelman arvioinnin päivämäärä: _____

Minusta tulee esikoululainen

Lapsen nimi: _____

Syntymäaika: _____

Lapsi on ollut/ on varhaiskasvatuksessa: _____

Lapsi on ollut/ on kotihoidossa: _____

	Lähes aina	Vaihte- vasti	Tarvitsee harjoitusta	Lisättävää
Lapsi selviää omatoimisesti päivittäistoiminnoista.				
Lapsi tunnistaa tunteitaan ja osaa ilmaista niitä sanallisesti.				
Lapsi osaa toimia vuorovaikutuksessa toisten lasten ja aikuisten kanssa.				
Lapsi toimii annettujen ohjeiden mukaan ja noudattaa yhteisiä sääntöjä.				
Lapsi hyväksyy itsensä ja on tyytyväinen omiin taitoihinsa.				

Mitä lapsi tekee mielellään? _____

Mitä lapsi ei tee mielellään? _____

Lapsen kasvun, kehityksen tai oppimisen tueksi on laadittu suunnitelma? Ei ____ Kyllä ____

Mitä ja milloin? _____

Lapsi on saanut/saa terapiaa, mitä? _____

Pvm. _____

Lomakkeen täyttäneet:

Huoltaja

Työntekijä

Lasten lukumäärä:

Päivä:

LAPSEN NIMI	HOITO-AIKA	KUULUMISET (Leikit, kaverit, toiminta...)	RUOKA	UNET

Yhteiset touhut:

Tietolomake varahoitoon

Lapsen nimi: _____ Syntymäaika: _____

Huoltajien nimet ja puhelinnumerot: _____

Puhelinnumero, josta tavoittaa päivän aikana: _____

Varahakijan nimi ja puhelinnumero: _____

Mahdolliset sairaudet, allergiat ja erityisruokavaliot: _____

Mahdolliset lääkkeet ja niiden antaminen: _____

Lapsi voi osallistua järjestettyihin tapahtumiin (esim. seurakunnan tapahtumat, teatterit, konsertit)

Kyllä, ____ Ei, ____

Huomioitavaa arkitoimissa

Nukkuminen (esim. päiväunet, unirituaalit, unilelut) _____

WC-toiminnot (esim. vaipat, potalla/pöntöllä) _____

Ruokailutottumukset (esim. nokkamuki/tuttipullo, ruokahalu) _____

Pukeminen (esim. pukeeko itse/autettuna) _____

Asioita, jotka lohduttavat/auttavat lasta parhaiten: _____

Muuta, esim. toiveita lapsen hoito päivään liittyen: _____

**Liite Lapsen yksilöllinen
lääkehoitosuunnitelma**
LAPSEN YKSILÖLLINEN LÄÄKEHOITOSUUNNITELMA

Lapsen nimi	Henkilötunnus
Huoltajien nimet	Puhelinnumerot mistä tavoittaa hoitopäivän aikana
Lapsen ryhmä / perhepäivähoito	Lapsen omahoitaja/ perhepäivähoitaja

LAPSEN LÄÄKKEET JA LÄÄKEHOITO

Lääke 1	Lääkkeen nimi
Sairaus, jonka hoitoon lääkettä käytetään	
Lääkkeen annostelu/ muuta annosteluun liittyvää	Lääkkeen säilytysohje

Lääke 2	Lääkkeen nimi
Sairaus jonka hoitoon lääkettä käytetään	
Lääkkeen annostelu/ muuta annosteluun liittyvää	Lääkkeen säilytysohje

Huoltajat antavat lääkkeen ryhmän henkilökunnalle henkilökohtaisesti, lapsen nimellä varustettuna, annosteluohjeineen.

Lääkkeitä säilytetään päiväkodissa lukittavassa kaapissa, lääkkeen säilytysohjeen mukaisesti, poissa lasten ulottuvilta.

Lapsen lääke tuodaan päiväkotiin: _____

Lääke tai käytetty väline hävitetään: _____

**Liite Lapsen yksilöllinen
lääkehoitosuunnitelma**

HUOLTAJIEN TAI ALAN ASIAANTUNTIJAN ANTAMA LAPSEN LÄÄKEHOIDON PEREHDYTYS

Milloin lääkehoitoa tarvitaan	Perehdytetty
Miten lääke annetaan / lääkkeen antamiseen liittyvää	
Mitä muita toimenpiteitä tarvitaan (esim. verensokerin seuranta)	
Mitä oireita seurataan	
Huoltajiin ollaan yhteydessä seuraavissa tilanteissa	
Tarvittaessa lapsen elvytys	
Ambulanssi kutsutaan seuraavissa tilanteissa	
Muuta lapsen hoitoon, lääkehoitoon tai lääkkeeseen liittyvää	

**Liite Lapsen yksilöllinen
lääkehoitosuunnitelma**

**Lasta hoitava henkilökunta on saanut riittävän perehdytyksen
lääkehoidon antamiseen.**

Lapsen yksilöllinen lääkehoitosuunnitelma on laadittu huoltajien ja lasta hoitavan henkilökunnan kanssa yhdessä. Lääkehoitosuunnitelma liitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja huomioidaan yksikön turvallisuussuunnitelmassa.

Lupa lapsen yksilöllisen lääkehoidon toteuttamiseen on seuraavilla henkilöillä:

_____	_____
_____	_____
_____	_____

Huoltaja ____/ ____ 20____

Päiväkodinjohtaja ____/ ____ 20____

1 kopio huoltajille
1 lapsen hakupapereiden mukaan
1 lapsen vasuun
Huomioidaan yksikön turvallisuussuunnitelmassa

Sopimus lapsen tilapäisestä /kuuriluontoisesti annettavasta lääkityksestä varhaiskasvatuksessa

Huoltajat tuovat lääkkeen varhaiskasvatuspaikkaan mielellään alkuperäispakkauksessa, jossa on näkyvillä lääkemääräys (lääkkeen nimi, annos ja vahvuus sekä lapsen nimi) tai tuovat kopion reseptistä. Mikäli lääke tuodaan kerta-annoksena, lääkkeessä tulee olla lapsen nimi, lääkkeen nimi ja annosteluohje päivämäärineen sekä säilytysohje.

Lapsen nimi	Henkilötunnus
Sairaus, johon lääkitys määrätty	Lääkkeen nimi/ aloituspäivämäärä
Lääkeannos ja antoaika varhaiskasvatuksessa	Muuta lääkkeen annossa huomioitavaa
Aika ja paikka	
Huoltajan suostumus ja allekirjoitus	Varhaiskasvatuksen työntekijän allekirjoitus

SOVITUN LÄÄKEHOIDON TOTEUTUMINEN/KIRJAAMINEN

Lääke	Pvm	Klo	Annos	Antajan nimi	Huomiot